

સંદેશિકા

રચનાર

અરદેશર ફરામજી ખખરદાર

માઉંટ રોડ, મદ્રાસ

પ્રકાશક

ગુજરાતી સા. પ. ભંડોળ કમિટી

તરફથી બળવંતરાય કલ્યાણુરાય ઠાકોર,

નારાયણ પેઠ, પુના

અમદાવાદમાં ખાડીયામાં નેઠાભાઈની પોળમાં

પ્રભામંધુ પ્રિન્ટીંગ વર્ક્સમાં સી. એમ.

મોદીએ છાપ્યું

સંવત ૧૯૮૧

ઈ. સ. ૧૯૨૫

અર્થ

જા. ૩૩

૭૧૨૨૫

(૨૧૬)

૧૬,૬૧૬

મારાં

પૂજ્ય માતૃશ્રી

શીરીનખાઈને

ચરણે

16618

બે બોલ

મારી નમ્ર કૃતિઓને ચાહનારા ગુર્જરખંડુઓને જરા લાંબી રાહ નોવડાવીને આ સંગ્રહ પ્રગટ થઈ શકે છે, તે માટે મારી ચાહવાના બે બોલ હું અહિં નોંધવા ઇચ્છુ છું.

ઇ. સ. ૧૯૨૦ માં હું મુંબઈ ગયો હતો, તે વેળા મારા મિત્ર “વીસમી સદી” વાળા સ્વર્ગસ્થ હાજીમહમદે આ “સંદેશિકા” નો કાવ્યસંગ્રહ પોતે સુંદર રીતે છપાવી બહાર પાડવા મારી પાસેથી લઈ લીધો હતો. આ સંગ્રહ એ કલાદ્રુષ્ટીરને હાથે બહાર પડ્યો હોત તો ગુજરાતને એનું રૂપરંગ કાંઈ એ રીતે મળી રહેત. પણ વિધિને જૂઠું જ બાળ્યું, અને એ મિત્રના અવસાન પછી બહુ બહુ વિલંબે એ સંગ્રહ એમના સત્પુત્ર પાસેથી મને પાછો મળ્યો. તે પછી મારી ચાલુ નાદુરસ્ત તબિયત અને અનિવાર્ય અડચણોને લીધે એ બહાર પાડવાનું કામ ઢીલમાંજ પડતું ગયું. ગયા ડિસેમ્બર ૧૯૨૩ માં મારા વિક્લાન મિત્ર રા. રા. બળવંતરાય કથાણુરાય ઠાકોર મદ્રાસ આવ્યા હતા, ત્યારે તેમના સ્નેહ અને આગ્રહને વશ થઈને મેં એ સંગ્રહ તેમને સ્વાધીન કર્યો અને તેમનીજ ખંતથી એ સંગ્રહ “ગુજરાતી સા. પ. બંડોળ કમિટી” ને એની પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રગટ કરવા માટે સોંપ્યો. એ બલા મિત્રની જો આટલી ખંત ન હોત તો વળી પાછી કેટલીક વધુ ઢીલ થઈજ હોત. એ કારણને લીધે આ પુસ્તકની પ્રસિદ્ધિને માટે હું એમનોજ આભારી છું.

ગુજરાતનો વાચક વર્ગ કવિતામાં હવે વધુ રસ લેતો થયો છે, અને ગુજરાતીનું શિક્ષણ શાળાઓ અને વિદ્યાપીઠોમાં પણ વધુ ઉમંગ.

અને ખંતથી લેવાય-દેવાય છે, એ આનંદની વાત છે. આ સંગ્રહમાં સમાયલી કવિતાઓ ઉપર કશી જાતનાં ટીપ્પણ કે ટીકાઓ તેઓના અર્થવિસ્તાર માટે હું આપી શક્યો નથી, પણ રસિક વાચક એમાંનાં રહસ્યો અને ધ્વનિઓ પોતેજ ઉઠેલી લેશે, એટલી આશા તો મારા રસિક ગુર્જરબંધુઓ માટે હું જરૂર રાખી શકું.

મારી 'પ્રકાશિકા' બહાર પડ્યા પછી લખાયલી મારી લગભગ તમામ છૂટક કવિતાઓ આ સંગ્રહમાં સમાવવામાં આવી છે. મોટે ભાગે એ સર્વ સાહિત્ય, વસંત, ચેતન, ગુજરાત, નવચેતન, સમાજોચક, નવરંગ, નવજીવન, ગુજરાતી, હિંદુસ્થાન, વગેરે પ્રસિદ્ધ ગુજરાતી માસિકો અને વર્તમાનપત્રોના અંકોમાં છપાઇ ગઇ હતી, અને તે માટે એઓના તંત્રીઓનો હું અહિં આભાર માનું છું.

કવિઓનાં હૈયાંના કુવારામાં બ્રહ્માંડની રસધારાના ધોધ નિરંતર વહેતા રહે છે. એ ધોધના ધ્વનિમાં એ કુવારો પણ રસપ્રકુદ્ધ ઉડતો જાય છે. એ કુવારાનાં રસબિંદુ એટલે એ બ્રહ્મના સંદેશા. પ્રત્યેક સાચો કવિ એ બ્રહ્મનો સંદેશવાહક છે. આ પુસ્તકનાં પૃષ્ઠોમાં એ સંદેશની કાંઇક પણ ઝાંખી માફ રંક હૃદય ગુર્જરબંધુઓને કરાવી શકશે તો તેમાંજ એ હૃદય પોતાનો અનિર્વાચ્ય આનંદ અને વિજય માની લેશે.

મદ્રાસ : માર્કેટ રોડ :

અરેદેશર દરામજી ખખરદાર

તા. ૨૧ મી નવેમ્બર ૧૯૨૪

અનુક્રમણિકા

	પૃષ્ઠ
સંદેશ ...	૧
રસપ્રભુતા ...	૪
જોગીડા ...	૬
વસંતની શોધ ...	૧૦
વસંતના ભણકા ...	૧૬
મધુરી ...	૧૮
મારી બહેની ...	૨૨
જૂલણું ...	૨૬
ખારણું ...	૨૮
વિકાસ ...	૩૦
અક્ષરની ઉદ્દેશ્ય ...	૩૨
વિરહિણી ..	૩૪
પ્રેમદાન ...	૩૫
દૂધડાં દોહતી ...	૩૭
મહિયારી ...	૪૦
ગૃહદારનાં બેલડીઆં... ..	૪૧
શૂન્ય પિંજર ...	૪૫
સ્નેહીને ...	૪૮
મલખારીના સ્વર્ગસ્થ આત્માને...	૫૨
ધૃતમમક્રાન્તો હાણ ...	૫૪
કાન્તનું સ્વર્ગપ્રયાણ ...	૫૬

દીવાળી	૬૩
નવા વર્ષનાં હાસ્ય	૬૫
જીવનનાં દેણુ	૬૭
અમારી ગુજરાત	૭૦
ત્રાન્સવાલમાં ત્રાસ અને ગુર્જરવીરત્વ	૭૨
પુરોહિતની રાંજભક્તિ	૭૭
વીરાંગના કર્મદેવી	૮૩
વીરબાળક બાદલ	૮૮
મહાત્મા ગાંધીને ચરણે	૯૩
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !	૧૦૧
ગુજરાતનો ચંદ્રકુંડ	૧૦૮
દેવીનાં નવચેતન	૧૧૧
ખાંડાની ધારે	૧૧૪
દેવીનું અપ્પર	૧૧૮
રણહાક	૧૨૦
માનવહૃદય	૧૨૩
શું બોલું	૧૨૭
હૈયાના ધાવ	૧૨૯
કિસ્મત	૧૩૨
દાન	૧૩૪
પાંપણના પડદા	૧૩૬
માનવદુઃખ અને પ્રભુનો સ્તેહ	૧૩૮
દુઃખની દેવી	૧૪૧

						પૃષ્ઠ
બાળશો ના	૧૪૩
સંધ્યાકાળે સાગરકિનારે		૧૪૫
નાથ	૧૫૦
નવભૂમિ	૧૫૩
પ્રભુનાં થેલાં	૧૫૫
જીવનમંધ્યા	૧૫૭
અગોચર ધામ	૧૬૩
વિશ્વતું ગુહ્ય	૧૬૭
સ્વર્ગને આરણ્યે	૧૬૯
માટીતું મૂલ્ય	૧૭૮
માનવચિંતા	૧૮૪
ત્રિકાલ	૧૮૭

સંદેશિકા

સંદેશ

(ગરબી)

હુંયાના હોજ આ હિલે ચઢયા હો !
રેલે પ્રહાંડ રસધારા રે લોલ ;
ઝીલો ઝીલાવો મનમહેલે, રસિકડાં !
નીતરે સંદેશ કંઈ ન્યારા રે લોલ.

૧

ભાંડા આકાશની ખાણેં ખોદીને
કાઢયા છે રતનરૂપ તીરા રે લોલ ;
એવે તે આંગણે આવો, રસિકડાં !
આણે સમાવો ચમકારા રે લોલ !

૨

પૂર્વે સૂર્યોદયનાં પીછાં પોપટિયાં

રંગે છે દેવના ઉતારા રે લોલ :

પાશ્વિમ પતંગિયાની પાંખો, રસિકડાં !

વીંઝે અહિં સ્વર્ગપલકારા રે લોલ.

૩

ચંદાની દૂર દૂર ચમકે કીકી ત્યાં

ઉછળે મહેરામણુ ખારા રે લોલ :

એવા સંકેત ઉર ધારો, રસિકડાં !

ગંડા છે આત્મના ઉધાર. રે લોલ !

૪

પલક પલક પ્રાણકુંડન કસીને

ઝરતું આકાશ અંગારા રે લોલ :

જવનના ભેગ કું ! એવા, રસિકડાં !

એવા છે પ્રાણના પુકારા રે લોલ.

૫

જવનરુદનના તારે ઝૂંઝાર

પૂરે છે સ્વર્ગ લલકારા રે લોલ :

અશ્રુમીઠાં તે એનાં ગીતો, રસિકડાં !

કરશે કુંડ દિવ્ય અણસારા રે લોલ

૬

મીઠા હતા ને આજ ઘેરા દીસે તે

કાલે કલ્યાણ કરનારા રે લોલ :

એ રે સંસારના સૂરથી, રસિકડાં !

ફળજો આ દેહના ઇન્જારા રે લોલ !

૭

રૂંધાના હોજ આ હેત્રે ચઢ્યા હો !

રેલે છે આત્મના આવારા રે લોલ :

આવો, આવો, રસઆંગણ, રસિકડાં !

ઝીલજો સંદેશ અહિં ન્યારા રે લોલ !

૮

રસપ્રભુતા :

(૫૬) *

ઘુંટડા ભરી ભરી પીઓ કો, રસનાં સરોવરોં છલકાય !
 રસનાં સરોવરોં છલકાય, રસિકનું મન દેખી મલકાય !—
 ઘુંટડા ભરી ૦

આલ ભર્યું ધૂમે આનંદે, જોળે ચંચુ નિત્ય;
 જડી જડી રસખિંદુ હૃદયમાં, ચમકાવે સહુ ચિત્ત:
 અંતર ભરી ભરી સીંચો કો, આત્મા ઊડી ઝળે ઝળકાય !—
 ઘુંટડા ભરી ૦

કુંજે કુંજે ફૂલડાં ડાલે, ચૂમે લલિત વસંત,
 વનવન પવન વહે રસ ભરતો, લીલા હસે અનંત :
 જોળે ભરી ભરીને લ્યો કો, હૈયે નવું નવું હિંચકાય !—
 ઘુંટડા ભરી ૦

* “મન દેતે હય ક્યા ચાર તેરે ખાલ ધુંધરવાલે,”—એ વાક.

છીપે છીપે મોતી ક્ષીપે; સાગરને લંડાર;

નયને નયને તેજ નયવૃતાં, વસી ઝાંઢે અંધાર :

હૂબકી ભરી ભરી કાઢો કો, તેજે નયન નયન રંગાય !—

ધુંટડા ભરી૦

કણ કણમાં જો મણિ વિલસે છે, ખિંદુ ખિંદુ પ્રહાંડ;

રસગ્રાહક રંગરંગમાં નિરખે ભર્યો દિવ્ય રસકાંડ :

નયનાં ભરી ભરી નિરખો કો, રસરસ થજે થજે નીતરાય !—

ધુંટડા ભરી૦

સરોવરો છલકે છલકાતાં રસજીવનને અર્થ :

ધન્ય ઝીલો રસ રાજહુંસ કો, ખગ ઊભા રહે વ્યર્થ !

આત્મા ભરી ભરી ઝીલો કો, પ્રભુની રસપ્રભુતા પથરાય !—

ધુંટડા ભરી ભરી પીઓ કો, રસનાં સરોવરો છલકાય !

જોગીડા

(ગરબી)*

જૂના જૂના તે અમે જોગીડા,
ને જૂની જૂની અમારી જાત રે,
જોગીડા જૂના જૂના રે :

જનમ્યા જગતને કેતરે,
ને ભમિયે અંધારી રાત રે,
જોગીડા જૂના જૂના રે. ૧

જૂનું સૂરજ, જૂના ચાંદલા,
ને આ જૂનાં છે ફરતાં આકાશ રે;
જોગીડા જૂના જૂના રે :

ભયાં જગતને આંગણે
અમ શોધ્યા મળે નહિ વાસ રે;
જોગીડા જૂના જૂના રે. ૨

* “ આશાભર્યા તે અમે આવિયાં, કે મારો બહાલો રમાડશે રાસ રે, આવેલ આશાભર્યા રે ”—એ ચાલ.

જૂના ફુંગર, જૂના ઘોઘવા,
 ને જૂનાં વહેતાં નદીનાં નીર રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે;

હુંડે પુરાતન પ્રીતડી,
 અમ બાંધવ પેગમ્બર પીર રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે.

૩

જૂના જૂના ગાજે સાગરા,
 ને જૂના ઊભા કિનારા કોટ રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે:

ઊંડી દિશાઓ ડુંધ લેદતી
 ચાલે અંતર ભરતી ને ઓટ રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે.

૪

જૂના જૂના છે પેલા તારલા,
 ને આ વીંટે જૂના અંધાર રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે:

ઊંડા વનેથી તહિં આવતા
 કોઈ ધૂણીકેરા ચમકાર રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે.

૫

જૂનાં આ વન, જૂની ઝાંડીઓ,
 ને જૂની જટા વરલાની છાંય રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે :

ઘાડી આશા દિલ ઘેરતી,
 તેમાં પંથ પાડે અમ પાંચ રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે. ૬

જૂનાં તે કાળનાં મોજડાં,
 ને છે જૂનો અમારો ઘાટ રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે :

લીધાં તપોવ્રત રનેહનાં,
 તર્હિ ઊભા અખંડ જોઈ વાંટ રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે ૭

જૂનાં કમંડલ, ઘેરખા,
 ને જૂનાં લગવાં અમારી સાખ રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે :

ભર્યાં કલ્યાણ અમ ઝોળીએ,
 આવો, ચોળો અમારી ખાખ રે !
 જોગીડા જૂના જૂના રે. ૮

જૂના અમે તે જગજોગીડા,
 ને જૂના જૂના જગતના વેશ રે;
 જોગીડા જૂના જૂના રે:

મોંઘેરા નાથના જોડાડા,
 આવો, હૃદયે મોંઘા સંદેશ રે !
 જોગીડા જૂના જૂના રે.

વસંતની શોધ

(દિવ્ય)

કહેશો, ક્યાં જઈ સંતાર્ધ

વનજીવન લલિત વસંત ?

કહેશો, નવફૂલડે છાઈ

કઈ કુંજનિકુંજ હસંત ?

લીલી લીલા ગૂલાર્ધ

દેતી રસ જગને હંત :

કહેશો, તે ક્યાં છૂપાર્ધ

પ્રીતિછાયા રસવંત ?

શોધી કૂલહાની આંખે,

શોધી કાચલને કંઠ ;

શોધી સંધ્યાની પાંખે,

શોધીજ ઉપાને પંથ ;

ખોળ્યા ધરણીની સાખે

કંઈ ગગનતણા રસગ્રંથ :

શું અવર ધરા જઈ આંખે

રસપૂર્ણ અમર ઉરગ્રંથ ?

૨

આવી, મોહી, ઉડી જાવું :

એ છે એની જૂનો રીત ;

જગનાં જનને રહું ગાવું.

ગતકાળતણાં ગુણગીત ;

રહાવું, રહેવું ને રહાવું :

એ છે જીવનની જીત ;—

કહેશે, ક્યમ જઈ સમજાવું

જે પ્રીતિ નહિ ઉરપ્રીત ?

૩

શું ગદ્ય મોહિતને છાંડી?

એ પ્રેમહારીત પુરાણ !—

ધરણી જ્યાં ધંગવા માંડી,

ત્યાં થઈ આછી રસદહાણ;

ફરી ગ્રહે નં શુલની દાંડી

તે અમૃતપરંગ પ્રમાણ,

ફરી જાણે કે જગાડી

વનદેવીનો ફૂલપ્રાણ.

૪

ના જોઈ ઉપાદર્પણમાં

જોતી નિજ સ્નેહસુહાગ,

સંધ્યાસરવરમાં ક્ષણમાં

થગે ધોતી ન જોઈ જરાક;

ફરી નીલા ગગનાંગણમાં

ન સુણ્યા સુરતાના રાગ;—

ઓ વસંત! તુંજ આંજણમાં

શું હતાં ભવનના કાગ?

૫

ફૂલડાંને નાખ્યાં વેરી ;

રંગો કરમાયા અધ ;

ખંસી લાડી રસધેરી .

છે દૂર પડી અનવધ ;

રસસરિતા ખની આછેરી .

મુંઝવે કવિઓનાં પદ :

ક્યાં ગંધ વસંત નમેરી ?

ક્યાં ગંધ, ફેલી દે સદા !

૬

પગલાં દીઠાં છે એનાં ?

એ ગંધ હશે કંઈ વાટ ?

તું, પવન ! મને કહેશે ના ?

કે, ટાળે હૃદયઉચ્ચાટ ?

યૌવનરસભર તે નેણાં

શું ઝૂળે લીલમને માટ ?

કે તપ માંડે લાખેણાં

જઈ સુરગંગાને ઘાટ ?

૭

એને કે શોધી લાવો

તો દઉં વરદાનજ સત્ય :

દઉં અમરજીવનનો લહાવો.

ને ચિરયૌવનની ગત્ય ;

કમળોથી ભર્યા તળાવો,

ફૂલકીકીઓનાં નૃત્ય :

ફૂલડાં ! ફેણડાં ! સહુ આવો !

કરિયે કંઈ શોધનકૃત્ય !—

૮

એ વિના તપ્યા તપનારા,

ને આલ રડ્યાં યોધાર ;

ચોદ્ધિશા સમીરણ સારા

કંઈ ભમ્યા હૃદયને ભાર ;

ઝૂંપી સૂકા જગડ્યારા,

પંખી ધૂળ્યાં શીત ગાર :

શું રહે સદાય ઉધાર

સુખના આશાને દાર ?

૯

મૂકો ખુલ્લા ઉરમાળા,

મૂકો સાર્ત્ત્વિક કૂળ માંય,

ગાઈ ગુણરાગ રૂપાળા

પ્રેરો રસવંતા પાય :

રંગો રસિયા રઢિયાળા

કંઈ ધીર સમીર વહાય,

ત્યાં સદકેલી રસખાળા

ઉતરી આવી લોભાય !

૧૦

લાવો પૌંચકારી, લેયા !

લાવોજ અખીર ગુલાલ :

સ્નેહ છાંટો, રસછેયા !

એ સુંદરો કેરા ગાલ !

પ્રિય કેઠિલ, મોર, બપેયા !

ગાઓ, નાઓ રસતાલ :

લેશો નવપુષ્પિત અહિંયા

આ વસંતની વરમાળ ?

૧૧

વસંતના ભાણકા

(ગરબી).

થનગન વનમાં નાચે વસંતડી,
 હેયાની કુંજ મારી હૂલે હૂલે ;
 ઉડેરી એક તહિં ખોલે કોયલડી,
 ડાલે વસંતડી ફૂલે ફૂલે.—થનગન૦ ૧

ઉજળા આકાશમાં ઉધડે વસંતડી,
 દિનદિન રંગ કંઈ નવલા ઝરે ;
 રંગે રંગે મારી ચમકે આંખલડી,
 ઠમકે વસંતડી ધરણી પરે.—થનગન૦ ૨

રસ રસ કરતી રેલે વસંતડી,
 તરસી જગત અમીખિંદું ઝીલે ;
 હેયે મારે ધારા ફૂટે મીઠલડી,
 લૂટે વસંતડી છલકે ખીલે.—થનગન૦ ૩

આડીના ઝુંડમાં હિંચે વસંતડી,
 પાને પાને કળી મીંચઈ હસે;
 ઘેલી ઘેલી મારી લાગે વાતલડી,
 જાગે વસંતડી નસે નસે.—થનગન૦ ૪

લીલા લલિત નવી લાગે વસંતડી,
 ઘેરાં ઘેરાં મારાં નયણાં ફરે;
 હેયે નવલ મહેક મહેકે રસિકડી,
 દહેકે વસંતડી શમણે સરે.—થનગન૦ ૫

ઝીણું ઝીણું કંઈ ગુંજે વસંતડી,
 ઊડા ઊડા ઉર ભણકા દળે;
 આઘે આઘે સળિ ! વાળે વાંસલડી,
 આળે વસંતડી એ શું છળે ?—થનગન૦ ૬

મધુરી

(ગરબી)*

શિખરે શિખરે લીલા લલિત રમાડતી

ભરછક ઊભી ટેકરીઓની હાર ને ;

ને મધુરાં મધુરાં ઝરણાં રેલાવતી

કંઈક તૃષાતુર મુખ રેડે અર્મોધાર ને :

એવી એ સુંદરતા ગઈ ક્યાં આજ રે ? ૧

કેડે કે કેડે ઘડીભર ટિંગાઈને

દૂધમય વાદળોંઓ ત્યાં કરતી ખેલ ને ;

ને ખીણો ખોળે સૂતી લંબાઈને

શમભૂ નિરખે સ્વર્ગગાની વેલ ને :

એવી એ સુંદરતા ગઈ ક્યાં આજ રે ? ૨

* “ આધવજી, સંદેશો કહેને શ્યામને, ” — એ ચાલ.

લહરી મીઠી આર્વો રસે અલખેલહી

ફૂલડાંને કાને કરતી રસવાત જો ;

ને એ લહરી સંગ ભરી કરવેલહી

મધુરી મારી આર્વો સરલતા સાથ જો :

એ સરલા સુંદરતા ગઈ ક્યાં આજ રે ? ૩

લીલમલીલી શીતલ આંખાવાડોમાં

પાંખડોએ વળગી ફરતાં'તાં રોજ જો ;

કે સંતાઈ અણોઠીકેરી ઝાડોમાં

દેવ પરીની વાતે લેતાં મોજ જો :

એવી એ પણ મીઠી ગઈ ક્યાં આજ રે ? ૪

મીઠડલાં ફૂલડાંને વધુ મહિકાવતી

મીઠડલી આવી'તી મધુરી મારી જો ;

કોમળ શ્વાસસુવાસે હૃદય હુલાવતી

ચોરી લેતી'તી મુજ દુનિયા સારી જો :

એવી એ સુંદરતા ગઈ ક્યાં આજ રે ? ૫

સુંદરતાને! અંત ખરે જલદી દિસે,

ને ગુલની કટુતા પામે ગુલપ્રેમી જો :

તડકા સ્પર્શ ગઈ મધુરી પશ્ચિમ વિશે,—

ને મુજ માટે તો રજની છે નેમી જો :

હા ! એ સુંદરતા મળશે ક્યાં આજ રે ? ૬

છે માધુર્યે શોક કંઈ અદ્ભુત ભર્યો,

ને શોકે પણ છે માધુર્ય અનેરું જો ;

હા, મધુરી ગઈ ને કટુતામાં રહું ઠર્યો,

ને આ હૃદય સ્મરે મધુરું ને ઘેરું જો :

એવી એ સુંદરતા ઠરે ઉર આજ રે ! ૭

છે આદિ કે અંત ન જગમાં કાંઈનો

જે નહિ માગે આંસુકેરું મૂલ જો :

અન્યતણું દુઃખમાં છે જન્મજ આપણો,

ને નિજ દુઃખમાં બનવું આખર ધૂળ જો !

તો તે સુંદરતા શોધું ક્યાં આજ રે ? ૮

શૂતતણા લઠકા ખાળે છે જાતને,

ને ભાવીનાં કૂલ ગુંથે છે શમણાં જો ;

એ જો લક્ષ્યતણે ઝૂલાઈ તાંતણે

અધુરી મધુરી યાદ ભરે ઉર હમણાં જો :

એવી એ સુંદરતા ઠરો ઉર આજ રે ! ૬

મારી બહેની

(ગરબી)

મારા હૈડાનો હલકાર,

મીઠડી બહેની તું !

આવે ચાંદનીનો ચમકાર,

મીઠડી બહેની તું ! —(ધ્રુવ)

આછેરાં અરુણાં અજવાળાં

ઉધા ભરે જગમાંચ રે,

મુજ આંગણિયે એવાં તારાં

તેજ મધુર ઢાળાય :

મધુરી બહેની તું.

૧

વ્યોમઅટારી તારા ટાંગી

ચંદા ફરતી જેમ રે,

ફૂલપગલી પૃથિવીમાં પાડે,

આવે રસભર તેમ,

રસીલી બહેની તું

વીરા પરથી વારી જતી ઓ

અધીરી અંધીરી બહેન રે,

વીરાનાં દુખડાં લેવાને

તત્પર રહે દિનરેન !

અધીરી બહેની તું.

૩

ખરતા તારા સરતા કોરે

નભ રૂપેરી નૂર રે,

તુજ વાતલડીના ચમકારા

એમ સરે મુજ ઉર :

બહાલી બહેની તું.

૪

માતલડીનાં હેત અનેરાં

ઉર સંઘરતી બહેન રે,

જગ અંધારે વીરા પર તુજ

છે ચંદાશું નેન :

મોંઘી બહેની તું.

૫

પર્વતશિખરે ધુમસવિશેથી

શુકે હસંતી જોય રે,

આ સંસારે એમ સુધામંથ

હાસ્ય મોઢું તુજ સોદા :

હસતી બહેની તું.

૬

મોંઘેરી બહેની મારી, તું

વીરાની કરખાંદા રે ;

વીરાના સરવરહૃદયે તુજ

ભાવતણી રહો છાંય !

વિરલી બહેની તું.

૭

બળતા વાયું જગવાડીમાં

બાળે કુમળાં ફૂલ રે,

ત્યાં મુજ બહેનડલીની શીળી

વરસે વૃષ્ટિ અમૂલ !

મીઠી બહેની તું.

૮

માતાના બાગનીં ઓ શુલકળીં !

ખીલીં પ્રસરાવ સુવાસ રે !

અદલ હૃદયમાં વસજો તારં

મધુરં મધુરં હાસ !

મારી બહેની તું :

મારા હેડનો હલકાર,

મીઠડી બહેની તું :

આવે ચાંદનીનો ચમકાર,

મીઠડી બહેની તું !

ઝૂલણું

(ગરબી)*

લાડકડો લાલ મારો ફૂલે ને ઝૂલે,

ફૂલે વધાવું એની ચાલ :

મારો ફૂલે ને ઝૂલે.

૧

માતાનાં દૂધ અને પિતાની છાંયડી,

દિન દિન વધે મારો બાળ :

મારો ફૂલે ને ઝૂલે.

૨

હૈયાનાં તેજ અને આંખોનાં અમૃત,

હસતાં ખીલે એને લાલ :

મારો ફૂલે ને ઝૂલે.

૩

હેવોની વાડીનું ફૂલ એક મીઠું,

મારી વાડીમાં ફળે ફાલ :

મારો ફૂલે ને ઝૂલે.

૪

* “ રામસભામાં અમે રમવાને ગયાંતાં ”—એ ચાલ.

આંખોમાં તારલા ને મુખે છે ચંદ્રમા,
ચાંદયા પ્રભાતરંગ ગાલ :

મારો હૃદય ને જૂલે.

૫

પૂર્વ ને પશ્ચિમ બે મુઠ્ઠીમાં ગાંધે,
હૈયે વિજયકેરી માળ :

મારો હૃદય ને જૂલે.

૬

જગની વસંત મારો જાયો ઉઘાડશે,
ભરશે થલોથલ થાળ :

મારો હૃદય ને જૂલે.

૭

માતાપિતાનાં ઉરમંદિર ઉજાળશે :

શુભો ઘણેક મારો લાલ :

મારો હૃદય ને જૂલે.

૮

પારણું

(ગરબી)*

નીંદરડી આવીને મારા બાગમાં પેઠી ;

નીંદરડી ! તું તો છે કૂલ-ચોર :

હાં રે પોઢે મારો કનૈયો. ૧

નીંદરડી આવીને મારા વાસમાં પેઠી ;

નીંદરડી ! તું તો છે તેજ-ચોર :

હાં રે પોઢે મારો કનૈયો. ૨

નીંદરડી તો કનૈયાની આંખમાં પેઠી ;

નીંદરડી ! તું તો છે કીકી-ચોર :

હાં રે પોઢે મારો કનૈયો. ૩

નીંદરડી ! કનૈયાને તું લોલજે બેઠી !

કનૈયો તું જેવો દૂધ-ચોર :

હાં રે પોઢે મારો કનૈયો. ૪

* આ ગરબી નવી રચી છે.

નીંદરડી ! તું કનૈયાને રહેજો રે ભેટી !

કનૈયો છે પૂરો હૈયા-ચોર :

હાં રે પોઢે મારો કનૈયો. ૫

નીંદરડી ! કનૈયો મારા પ્રાણુની પેટી :

જાળવજો મારો એ અમૃત-ચોર !

હાં રે પોઢે મારો કનૈયો. ૬

અક્ષરની ઉકેલણ

(ગીત)*

ઉકેલો, ઉકેલો, ઉકેલો, ઉકેલો ઉર-અક્ષરો,
ઉકેલો કે એ અક્ષરો ;

વણલખ્યા આત્માના રે આજ,
ઉકેલો, ઉકેલો કે એ અક્ષરો !—(ધ્રુવ)

વાયુ વાયો, કુંકાયો, સમાયો, છવાયો પાને પાને ;
ફૂલે ફૂલે ઉઘડયો નવસાજ :

ઉકેલો, ઉકેલો કે એ અક્ષરો ! ૧

અણદીઠી રહે વીંટી શી મીઠી વસંત આ ધરાને ;
કળીએ કળીએ રાજે રસરાજ :

ઉકેલો, ઉકેલો કે એ અક્ષરો ! ૨

* “ કુસુંખી રંગ હો ગઈ, ”—એ રાહ.

જરી જોયું ન જોયું ને મોહું નયન નવદાને;
એનો કાણુ ખતાવે ઇલાજ ?

ઉકેલો, ઉકેલો કે એ અક્ષરો ! ૩

આણુધાર્યો, વકાર્યો, પુકાર્યો ટહૂક આસમાને;
ભાંડા ભાંડા ફારે એ અવાજ :

ઉકેલો, ઉકેલો કે એ અક્ષરો ! ૪

પ્રહા ખોલે કે ડાલે ને ખોલે આ વિશ્વ જો પીછાંને;
એનો રંગ કે ઉતારો અમ કાજ !

ઉકેલો, ઉકેલો, કે એ અક્ષરો !

વણુલખ્યા આત્માના રે આજ,

ઉકેલો, ઉકેલો કે એ અક્ષરો ! ૫

વિરહિણી

(રાગ ગારો)

નમેરીઆ ! આવો રે, મોરે નયણાં પલકે ના સૂકાય.

નયણાં પલકે ના સૂકાય,

હો, લયમાં ખલકે ડૂબી જાય,

આવો રે, મોરે નયણાં પલકે ના સૂકાય.

ભરતી ભરાય આ,

હૈયું તણાય આ,

દિલનો દિલાવર ન પાય :

આવો રે, મોરે નયણાં પલકે ના સૂકાય.

માયા તે નાથની,

છાયા તે હાથની ;

વેલી અકેલી કરમાય :

આવો રે, મોરે નયણાં પલકે ના સૂકાય.

નમેરીઆ ! આવો રે, મોરે નયણાં પલકે ના સૂકાય.

પ્રેમદાન

(ગરબી)

ધોમ ધખે ને ધરણી તરસે,
ધમધમ મેહુલો વરસે :

બહાલમજી !

એવાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૧

મુખડાના મોહ ને દિલડના દાવા,
આખર છે હૈયું ઠગાવા :

બહાલમજી !

સાચાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૨

નયન નયનમાં પ્રતિમા પલકે,
હૈંડે પરમરસ છલકે :

બહાલમજી !

મોંઘાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૩

ખેંટું જગાડી અંધારને લગ્ગે,
વીજળીશું વાદળને પડખે :

બહાલમજી !

શ્રરાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૪

વિરહિણી

(રાગ ગારો)

નમેરીઆ ! આવો રે, મોરે નયણું પલક ના સૂકાય.

નયણું પલક ના સૂકાય,

હો, લયમાં ખલક ડૂબી જાય,

આવો રે, મોરે નયણું પલક ના સૂકાય.

ભરતી ભરાય આ,

હૈયું તણાય આ,

દિલનો દિલાવર ન પાય :

આવો રે, મોરે નયણું પલક ના સૂકાય.

માયા તે નાથની,

છાયા તે હાથની ;

વેલી અકેલી કરમાય :

આવો રે, મોરે નયણું પલક ના સૂકાય.

નમેરીઆ ! આવો રે, મોરે નયણું પલક ના સૂકાય.

પ્રેમદાન

(ગરબી)

ધોમ ધખે ને ધરણી તરસે,
ધમધમ મેહુલો વરસે :

બહાલમજી !

એવાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૧

મુખડાના મોહ ને દિલડાના દાવા,
આખર છે હૈયું ઠગાવા :

બહાલમજી !

સાચાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૨

નયન નયનમાં પ્રતિમા પલકે,
હૈંડે પરમરસ છલકે :

બહાલમજી !

મોંઘાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૩

ખેલું જગાડી અંધારને ભરકે,
વીજળીશું વાદળને પરખે :

બહાલમજી !

શ્રરાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૪

ગગન સુહાગી રહે શશિદેહે,

અંતર સુહાગી છે સ્નેહે :

ઠહાલમજી !

મીઠાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૫

ભરશે વિરાટ એક મુકીના દાને,

મુકીનો ભેદ જે જાણે :

ઠહાલમજી !

ઊઠાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૬

પગલે પગલે જ્યાં જ્યોતિનાં ફૂલો,

સૂર્યનો માંડવ અણમૂલો :

ઠહાલમજી !

વિરલાં તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૭

શ્વાસે શ્વાસે છે આ જીવનનાં આણાં,

ભરતીનાં મોજાં ભરાણાં :

ઠહાલમજી !

દેવી તે પ્રેમદાન દેશોજી ક્યારે ?

૮

દૂધડાં દોહતી

(ગરબી) *

ગોરા ઉભસ, ગોરાં વહાણુલાં, મનમોહનજી !

ગોરાં ગોરાં ગોકુલનાં ગામ :

દૂધડાં દોહું રે મનમોહનજી !

ગોરી ચંબેલી, ગોરી વાદળી, મનમોહનજી !

ગોરી ગોરી હું ને તમે શ્યામ :

દૂધડાં દોહું રે મનમોહનજી !

૧

કાળી લૂકુટી, કાળી આંખડી, મનમોહનજી !

કાલી કાલી તમારી વાત :

દૂધડાં દોહું રે મનમોહનજી !

આવી અડપલાં માં કરો, મનમોહનજી !

મારા દૂધ દોહવણિયા હાથ :

દૂધડાં દોહું રે મનમોહનજી !

૨

* “ રાતલડી રળિયામણી, મનમોહનજી, ”—એ ચાલ.

કાળાં અખાડિયાં આભલાં, મનમોહનજી !

કાળા કાજળિયા અંધાર :

હૃદયડાં દોહું રે મનમોહનજી !

કાળી કાળી મારી ગાવડી, મનમોહનજી !

તેની ગોરી આ હૃદયની ધાર :

હૃદયડાં દોહું રે મનમોહનજી !

૩

કાળા ભ્રમર ભમે વાડીમાં, મનમોહનજી !

ગોરાં ગોરાં કમળનાં ફૂલ :

હૃદયડાં દોહું રે મનમોહનજી !

દિલે સિંહાસન દેવનાં, મનમોહનજી !

કરજો કાળાં ગોરાંનાં મૂલ :

હૃદયડાં દોહું રે મનમોહનજી !

૪

કાળી ફૂજે કહિં કોકિલા, મનમોહનજી !

ગોરા ગોરા આંખાના મહોર :

હૃદયડાં દોહું રે મનમોહનજી !

આઘે વગાડો તમ વાંસળી, મનમોહનજી !

દો'તાં દહાડો જશે ચઢી પહોર :

હૃદયડાં દોહું રે મનમોહનજી !

૫

કાળાં તળાવ, ગોરા હંસલા, મનમોહનજી !

ઊંડા ઊંડા જીવનના યોદ્ધા :

હૃદયડાં દોહું રે મનમોહનજી !

લાવો મટુકી તમ આત્મની, મનમોહનજી !

આ હૃદયડાંના સ્વાદ છે અમોલ !

હૃદયડાં દોહું રે મનમોહનજી !

૬

મહિયારી

(ગરબી)*

મહિયારી ! ક્યાં ચાલી ગોકુલ ગામની ?

દો'ણીમાં તેં રાખ્યું શું અંતાડી જે ?

તરસ મને લાગી છે અમૃત નામની ;

મુજને શું ના દે તુજ મહી ચખાડી જે ?

મહિયારી ! ક્યાં ચાલી ગોકુલ ગામની ? ૧

ગમે મને તારાં હરિયાળાં જેતરાં,

ને તુજ દુધિયાં ધિંગાં ઢાર લડકતાં જે :

કાં લડકે ?—જે આ આડીનાં આંખરાં,

આવ, પડી અહિં સુણિયે હૃદય ધડકતાં જે !

મહિયારી ! ક્યાં ચાલી ગોકુલ ગામની ? ૨

વાડતણે ખૂણે તુજ દો'ણી મકશું,

તુજ ઊંઢણ આ કમદી પર ટંગાશે જે ;

ને આ લીલી ચાર ઉપર જરી ઝૂકશું,

આત્મા ઊંડાં અમૃત ત્યાં પી પાશે જે :

મહિયારી ! ક્યાં ચાલી ગોકુલ ગામની ? ૩

* “ઓધવણ, સંદેશો કહેજો શ્યામને,”—એ ચાલ.

ગૃહદ્વારનાં બેલદીઆં

(માઠ-ગરબી)

આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ,

સખીરી ! તારા આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ !

ઉરસૌંદર્ય ચખાડ,

સખીરી ! તારા આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ !—(ધ્રુવ)

રસરંગીલી ચંદા મધુરી

વેરે રૂપાકૂલ ;

વાદળવસન મુખેથી ખસેડી

ઠરતી દુનિયા હૂલ ;—

સખીરી ! તારા આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ ! ૧

સરવરસલિલે કુમુદની નાચે

અનિલે અનિલે પૂર ;

મુખવલ્લરી ખીલવે પાંખડીમાં

ઝીલવા ચંદા ઉર ;—

સખીરી ! તારા આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ ! ૨

નહિ ઝીલે તો નહિ ખીલે એ,

બહીલે મુખ સૂકાય :

ઉરસંવાદ પ્રકુલ્લ વસે ત્યાં

રસભેડી વિકસાય ;—

સખીરી ! તારા આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ ! ૩

અંતર તુજ આત્મા ગુંજે ને

નયને વહે સંદેશ ;

ઘુંઘટ ઉઘાડ, અહો રસરાણી !

કરી દે સ્વપ્ન ઉજ્જેશ !—

સખીરી ! તારા આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ ! ૪

પટ ખોલે નભલક્ષ્મી ઉઘા તો

સૂર્ય ઝરે રસનેહ ;

સંધ્યાને મુખ ઘુંઘટ પડે ત્યાં

અંધ બને જગદેહ !—

સખીરી ! તારા આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ ! ૫

ગૃહદ્રારે ખેલડીઆં વંદે

વંદન વંદનઉદાર;

સમરસકલા ખીલી પ્રગટે ત્યાં

ઉરઐભાગ્ય અપાર;—

સખીરી ! તારા આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ ! ૬

તુજ સ્નેહની પ્રતિમા શું ખોલે,

લોલે ચેતન કેમ ?

એકલ ઉર કલાપી ન ખોલે

પ્રાણકલા પૂરી એમ;—

સખીરી ! તારા આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ ! ૭

રસ ન ઝરે, પ્રભુતા ન સ્પુરે, શું

આ તુજ એવી અમાસ ?

ઘુંઘટ ઉઘાડ, ખિલાવ કલા, સખી !

વેરી દે તુજ હાસ !—

સખીરી ! તારા આછા ઘુંઘટ ઉઘાડ ! ૮

જળથળ વિલસે, રજની વિલસે,

વિલસે દિશદિશ વ્યોમ :

ધુંધટ ઉઘાડ, જીવનભાગી સખી !

પૂર્ણકલા ઝર સોમ !—

સખીરી ! તારા આછા ધુંધટ ઉઘાડ ! ૯

નયનો ઝરશે, પ્રભુતા ભરશે,

સરશે આત્માભાર :

સખીરી ! તારૂં હૃદય વિકસતાં

સ્વર્ગ બને અંસાર !—

સખીરી ! તારા આછા ધુંધટ ઉઘાડ ! ૧૦

શૂન્ય પિંજર

(દિવ્ય)

ગઇ, ગઇ ઓ બહાલી દારા !

ગઇ, ગઇ તું તો રવિપાર :

તેં વાળો લોધા સહુ તારા,

મુજ કાજ રહ્યો અંધાર ;

મુજ અંતરની અમોધારા

પડો બંધ હવે આ ઠાર ;

ત્ય રહ્યા કંઈ ન્યારા,

હા ! મુજ આ અંધાર !

જળથળ વિલસે, રજની વિલસે,

વિલસે દિશદિશ ઝ્યોમ :

ધુંધટ ઉઘાડ, જીવનભાગી સખી !

પૂર્ણકલા અર સોમ !—

સખીરી ! તારા આછા ધુંધટ ઉઘાડ ! ૯

નયનો અરશે, પ્રભુતા ભરશે,

સરશે આત્માભાર :

સખીરી ! તારૂં હૃદય વિકસતાં

સ્વર્ગ ખને સંસાર !—

સખીરી ! તારા આછા ધુંધટ ઉઘાડ ! ૧૦

શૂન્ય પિંજર

(દિવ્ય)

ગંધ, ગંધ ઓ ંહાલી દારા !

ગંધ, ગંધ તું તો રવિપાર :

તેં વાળી લીધા સહુ તારા,

મુજ કાજ રહ્યો અંધાર ;

મુજ અંતરની અમીધારા

પડી ગંધ હવે આ ઠાર ;

તુજ પંથ રહ્યા કંઈ ન્યારા,

ને હા ! મુજ આ અંસાર !

જ્યારે તું ગઈ, ઓ બહાલી !

ઉઠીને કેા ખીજે સ્થાન,

પડયું આ મુજ પિંજર ખાલી,

ત્યાં ઠવિત કરે નહિ ગાન ;

તુજ પૂઠે ગયું સહુ ચાલી,

જળ પૂઠે હંસ સમાન :

મુજ કાયા પડી છે ઠાલી,

ને હૃદય વિજન વેરાન.

૨

મુજ ગાન હતું તુજ કાજે,

ને તું મારે હતું ફૂલ :

તુજ સુંદર નખરાંનાજે

તું ખોલતી મારે ધૂળ !

તું રૂઢિવા ગઈ સુર-તાજે,

કરવા સુરજન સહુ ફૂલ :

બહાલી ! કરશે ત્યાં આજે

મુજ ધૂળતાણું કંઈ મૂલ ?

તુજ નેન વસી રવિજ્યોતિ,

તુજ મુખે હસંત વસંત ;

તુજ ગાલ ઉપા રહ્યો ગોતી

હોકાવતો જતી દિગંત ;

તુજ કંઠે કોયલ જોતી

નિજ ગાન લમંત લમંત ;—

સહુ આંખ રહી અહિં રોતી,

ને તું ત્યાં હસે અનંત !

૪

તું ગઈ, ને સ્વર્ગ ગયું ત્યાં,

રહ્યું કંઈ મુજ પાસ ન અત્ર ;

બહાલી ! હા જાયજ તું જ્યાં,

ત્યાં સ્વર્ગ બને તુજ છત્ર !

તુજ હાસ્યફૂલો તેં ગૂંથ્યાં

ને બાંધ્યા સુરજન તત્ર :

રહ્યું સ્વર્ગ બધું એ શું ત્યાં ?

અહિં ફૂરતા રહ્યો સર્વત્ર !

૫

નહિ, નહિ, બહાલી ! ફર પાછી ;

ફરી દે મુજને રવિભર્ગ,

ફરી ગાનલહર રૂહે નાચી,

ને પૂર્ણ બને રસસર્ગ.

લાગે જગ આછી આછી :

મીઠી ! શા સુરજન વર્ગ ?

સ્વર્ગે તુજ મુખ રહું યાચી,

ને તુજ મુખમાંડિંજ સ્વર્ગ !

સ્નેહીને

(ગરબી)*

આવો, આવો અમારે ધાર,

બહાલા પધારજો !

તમ આત્માના ઊજળા ચમકાર ;

બહાલા પધારજો !—

પગલે પાવન અમીઠાંટણાં છાંટો,

ધારણે સૂકાઈ અમ વેલ :

બહાલા પધારજો !

વેલી જગાવો ઉર ખેલી એ વેલી,

રેલી રેલાવો રસરેલ :

બહાલા પધારજો !— આવો

સ્નેહમંડપ નિત્ય આત્મ અમ જૂલે,

સ્નેહની દોરી સ્નેહહાથ :

બહાલા પધારજો !

* આ ગરબી નવી રચી છે.

દોરી તૂટી કે છૂટી નહિ જાણું,

ખેંચી ઝૂલાવો તમ સાથ :

ઠહાલા પધારજો !— આવો

આછી આછી આ જગતની માયા :

ગિંડા અમારા વિલાસ :

ઠહાલા પધારજો !

મેાંઘી મેાંઘી અમ માંડવની છાયા :

મેાંઘા તમારા ઉલ્લાસ :

ઠહાલા પધારજો !— આવો

આત્મપટ ખોલી આ મૂક્યું તમ પગલે,

ના, ના, જશે નહિ દૂર !

ઠહાલા પધારજો !

આવો, પટે એ કનકપદ લૂછું :

પામું પ્રભુજીનું નૂર :

ઠહાલા પધારજો !—

આવો, આવો અમારે ધાર,

બહાલા પધારજો !

તમ હૈયાના દૈવી અમકાર :

બહાલા પધારજો !

(અમ અંતરના ઊંડા અંધાર,

બહાલા વિદારજો !)

આવો, આવો અમારે ધાર,

બહાલા પધારજો !

મહાપારીના સ્વર્ગસ્થ આત્માને

(રાગ કાશી-ધીરાના પદની રાહ)

હૃખિયારાંના ખેલી રે, પાંગળિયાંની પાંખડી !
રોતી ગયો શું મેલી રે હિંદ મૈયાની આંખડી !— (ધ્રુવ)

ઊંચી ઊંચી તુજ મેડી આકાશે, નીચા અમારા વાસ ;
તોય હૃદય તુજ નિત્ય ધડકતું, દુભતું ખની દીન દાસ :
સેવા કીધી સાચી રે, જાણી ન તેં ઝરખાંખડી ;
ભૂલે તે શું ભવમાં રે હિંદ મૈયાની આંખડી ?— ૧

રોતાંને જઈ રોકતો, વીરા ! રોતો અંતર આપ ;
હિંદ મૈયાના દીન હૃદયની શુદ્ધ ંન્યો તું ખાપ :
તજ રતનજડિત મોજડી રે, પહેરી કઠણ પદ આખડી ;
આજે કોણજ લહોશે રે હિંદ મૈયાની આંખડી ?— ૨

પૂર્વના પર્વત ને પશ્ચિમના સાગર ધુરકી રહ્યા અંધભાવ ;
ચેત ધજા તુજ ત્યાં રણ રોપી તેં કીધો અમૃત પ્રસ્તાવ :
ખંધુતાની ખાંધી રે સહુને તેં દિવ્ય રાખડી ;
જોતી સ્વપ્ન મોંઘેરાં રે હિંદ મૈયાની આંખડી !— ૩.

ગાળે ગગન ઘનથોર ફરી ને વીજ કરે ચમકાર ;
 પડતા પ્રલયના પડઘા પશ્ચિમમાં જાળાવે અમ કાર :
 સૂઝે નવ ત્યાં સીધી રે વાટ દિસે બહુ વાંકડી ;
 ધીરજ ત્યાં ક્યમ ધારે રે હિંદ મૈયાની આંખડી ?—૪

ગંધુતા પૃથ્વી ને સ્વર્ગની સાધી તે, વિભુના ગહાલા આ વીર !
 તેા અમ આશ રહી તુજમાં, તું હૃત બને અમ ધીર :
 પ્રભુજીને વિનવળે રે, રક્ષે મૈયા રાંકડી,
 હાસ્ય પૂરીને ઠારે રે હિંદ મૈયાની આંખડી !— ૫

સૂર્ય ગ્રંહ ને તારલા સાથે વરસતા નિત્ય ઉજેશ,
 ઈર્મ અને દેશોત્તતિ કેશ મોંઘા તુજ સંદેશ :
 મળજો વીર મલખારી રે ફરજ ઊભી જ્યાં જ્યાં ખડી !
 ભૂલે સ્મૃતિ શું તારી રે હિંદ મૈયાની આંખડી ?— ૬

ધલ્મમક્કાનો હાજી

(ગઝલ)

ખુબ કરી ને ધલ્મની સોદાગરી હાજી ગયો :

એકદર ગુજરાતની કરી ચાકરી હાજી ગયો !

ખુબ કરી૦

જ્યાં ભર્યો'તાં આસમાને ઘોર કાળાં વાદળાં,

રંગ ત્યાં બેમૂલ છે છે ચીતરી હાજી ગયો !

ખુબ કરી૦

જ્યાં જમીને ગુંચવાતાં ધૂળઢગ ને ઝાંખરાં,

આદશાહી બાગ ફૂલનો ત્યાં કરી હાજી ગયો !

ખુબ કરી૦

ગુર્જરીનું ધલ્મમક્કા પાક કીધું હજ કરી,

એક હજરતની ફકીરી દિલ ધરી હાજી ગયો !

ખુબ કરી૦

ઓ મહોળ્લસ ! નાઉમેદી ! ઓ જુવાની ગુલશરી !

તમ ફકીરીની અમીરી આ હરી હાલ ગયો !

ખુબ કરી૦

એ અમીરીના સખુન પર ત્યાં ફિરસ્તા છે દિદા :

અહિં ન જાણ્યું મોતી શાં શાં વીખરી હાલ ગયો !

ખુબ કરી૦

રો હવે ગુજરાત ! રો, રો ! ના પિછાન્યો જીવતાં :

આંસુના દરિયાવ એવા હૈં તરી હાલ ગયો !

ખુબ કરી૦

ના અદલ ઇનામ જગતું ; એક કુરખાની દિલે :

હૈં અમીરી, હૈં ફકીરી, સંઘરી હાલ ગયો !

ખુબ કરી૦

કાન્તનું સ્વર્ગપ્રયાણ

(દિવ્ય)

સ્વામીના સેવક બહાલા,
 ઓ ગુર્જરીના મણિ કાન્ત,
 પ્રભુના અમૃતરસ પ્યાલા,
 તેં પી પાયા મરણાન્ત;
 તુજ આત્મન્માર્ગ નિરાળા
 ક્યાં શોધ્યા આખર, શ્રાન્ત-
 છોડી જગપથ નમાલા .
 ક્યાં જઈ પામ્યો એકાન્ત?

બહાલા, તુજ હૃદયસિતારે

જ્યાં છેડ્યા પૂર્વાલાપ,

મૃદુ ઝરતી અમૃતધારે

પળ ભૂલ્યા સૌ જગતાપ ;

તુજ અંગુલિ તારે તારે

ભરતી માધુર્ય અમાપ,

ક્યાં જઈ શોધું જગઆરે

તુજ અદ્ભુત ગાનપ્રતાપ ?

૨

ઓ ખંધુ, ગયો તું ચાલી

કુદરતશું ફરવા ફર ;

લાગ્યાં શું અમં ઉર ખાલી

ચોગમ દેષે ચક્રચૂર ?

સંભારી સ્વર્ગે બહાલી

અહિં વાળ્યાં આલમનૂર ?

ત્યાં ચાલ્યો ગાવા મહાલી

શું ગાન પરમ રસપૂર ?

૩

તુજ હૈયાની બલહારી

અહિં જોઈ અમે કંઈ ચાર,
તુજ સ્નેહવસંતે ભારી

લયતા મૃદુતાભર મહોર ;
કંઈ કંઈ ધારી આશુધારી

તુજ હૈયે તપી અપોર !
ન્યારી, બહાલા, રે ન્યારી

તુજ કુસુમ સમી ઉરદોર !

૪

ડાલી બહુ તારી કીસ્તી

ભવસાગરને તોફાન,
ઝોળી હસ્તી ને નીસ્તી

તું રોજ રહ્યા હેરાન ;
તુજ નજર કદી નવ ખિસતી

જ્યાં અગતું દૂર નિશાન,
તુજ સફર સફળ થઈ દિસતી

સ્વામીકર હઈ સુકાન.

૫

શું 'નથી ઇશ્વર દુઃખીનો' ?

શું 'કર્તાની કૃતિ કૂર' ?

જીવનભર તો રસભીનો

તું, ખંધુ, રહ્યો ક્યમ પૂર ?

જે લેવો લેહાવ અમીનો,

તો વિષ પણ પીધું શર :

એ મહાપિતા પ્રભુજીનો

છે પ્રેમવિદાસ જરૂર.

૬

માગ્યું તે આજ મળ્યું છે,

શોધ્યું તે જડ્યું ઝવેર,

ઠોક્યું તે પણ ઉઘડ્યું છે :

. આ બહાલા, પ્રભુની મહેર !

ત્યાં દેવ પરસ્પર પૂછે

દ્વારે ઊભા રસભેર,

એ આજે સ્વર્ગે શું છે ?—

રસદેવ, પધારો વેર !

દુનિયાએ અળગો કીધો,

તે કરવા પ્રિય વધુ આજ,
બહાલાંએ ઘા ઉર દીધો,

તે ચુંબન કરવા કાજ :
તેં સ્નેહસુધારસ પીધો,

લઈ પ્રભુલેલાંનો સાજ :—
જે, પ્રભુએ જોળે લીધો

ને શિર મૂક્યું સુરતાજ !

૮

જન્મે જન્મે ઉર કસવું,

એ છે વિધિની શુભ નેમ,
જેવા અંધારે ધસવું,

લેવા જોવું જગદ્દેમ ;
દુનિયામાં દુઃખે હસવું,

ને સુખમાં રડવું તેમ :
બહાલા, વિભુઉરમાં વસવું

તું સમજ્યો સાધી પ્રેમ.

૯

દિનઉરની શોભા જોલે

સૂર્યાસ્તે ભર આકાશ,
જીવન જ્યાં ચઢતું ઝોલે

ત્યાં આત્મા ભરે મિઠાશ;
નભગંગા પૂરી લોલે

જ્યાં આંજો આંખ અમાસ,
જીવન અવસાને જોલે,

ને પૂરે પ્રભુજી આશ.

૧૦

બહાલા, પ્રભુપદ તું જોલે

છેડી તુજ વીણાતાર,
અહિં વહતી રસભર રેલે

મધુરી ધીરી સ્વરધાર;
રોતી ઉરપાર ઉઠેલે

ગુર્જરો તુજ ગાનપ્રકાર:
શા રંગ હશે સુરગહેલે?—

મુજ આંખ ઉઠે જગપાર !

૧૧

દીવાળી

(ગરળી)

પ્રગટે ઘરઘર આજ પ્રકાશ,
 દીવાળીનાં મેરિયાં રે લોલઃ
 ઝળકે આર્યભૂમિના વાસ,
 હો રંગભર હેલિયાં રે લોલ !

(સાખી) ઊંડું અંતર કાળજું, ઊંડા આ અંધાર;
 આવે તેમાં તેજના મોંઘેરા ચમકાર :

ઊડાં ઊડાં છે અમ ગીત
 કે ગરવાં ઘેલિયાં રે લોલ,
 આવો, ગાઈએ સહુ શુભ રીત,
 હો રંગભર હેલિયાં રે લોલ !—

ઉગશે રવિ ને આથમશે,

રૂહેશે સત્યજ ને સ્નેહ,

આગળ પાછળ નભ નમશે,

વચ્ચે તપશે રવિદેહ :

તુજ ગાન પિતાઉર શમશે,

ભરશું ઉર એ રસલેહ,

ત્યાં તુજ રતિધન ધમધમશે,

બહાલા, અહિં જ્યોતિર્મેહ !

દીવાળી

(ગરબી).

પ્રગટે ઘરઘર આજ પ્રકાશ,
 દીવાળીનાં મેરિયાં રે લોલ :
 ઝળકે આર્યભૂમિના વાસ,
 હો રંગભર હેલિયાં રે લોલ !

(સાળી) ઊંડું અંતર કાળનું, ઊંડા આ અંધાર;
 આવે તેમાં તેજના મોંઘેરા ચમકાર :

ઊંડાં ઊંડાં છે અમ ગીત
 કે ગરવાં ઘેલિયાં રે લોલ,
 આવો, ગાઈએ સહુ શુભ રીત,
 હો રંગભર હેલિયાં રે લોલ !—

(સાખી) દીવે દીવે દેવની રમેહભરી છે આંખ ;
અળહળ જ્યોતિ ઝીલતાં, ફૂટે પ્રાણુની પાંખ :

સુરવર મુનિવર નર ને નાર
કે એમાં ખેલિયાં રે લોલ ;
આવો, કરીએ આત્મવિહાર,
હો રંગભર હેલિયાં રે લોલ!— ૨.

(સાખી) કેટિક તારક અગઝગે, કેટિક દીપ પ્રકાશ ;
કેટિક એવી પ્રાણુની ખીલો ઉન્નત આશ :

કેટિક આજ દીવાળી સાથ
કે અંતર રેલિયાં રે લોલ ;
દીપે દીપે પ્રગટો નાથ,
હો રંગભર હેલિયાં રે લોલ!— ૩.

નવા વર્ષનાં હાસ્ય

(ગરબી)

ફહાલાં ! નીતરે હરિના મેહ,

આનંદભર આજે !

એના ઘરઘર વરસો મેહ,

આનંદભર આજે !—

મોંઘી જગતની છાળડી ને

મોંઘી હૈયાની થાળ રે ;

મોંઘા તે રસ જગનાથના હો

ઝીલો જગતનાં બાળ !—

આનંદભર આજે ! ૧

કાળી દીવાળીની રાતડી, તેમાં

ઝળકે દીવા ભરતેજ રે ;

નાથ હસે ત્યારે ઊજળા દીપાવે

ઊંડા અંધાર ઉર એજ :

આનંદભર આજે ! ૨

હૈયાં હીરા, મન મોતીડાં, તે
 મઢો હરિને હેમ રે;
 પુણ્યની આંગળીએ પહેરી શોભાવો
 આત્માનો અવિચળ પ્રેમ!

આનંદભર આજે! ૩

હસે આકાશ, હસે વાદળાં, ને
 હસે પ્રભાત નવરંગ રે,
 હસે જગત ફૂલ વેરતું, વહાલાં!
 હસો સદા સુખસંગ!—

આનંદભર આજે! ૪

જીવનનાં દેણુ

(ગીત)*

ધીરી ધીરી ઓ ગહેન !

ધીરી તું જોલ, મારી જંસરી !

તારાં ઘેરાં ઘેરાં વેણુ :

ધીરી તું જોલ, મારી જંસરી !—(ધ્રુવ)

ધીરી ધીરી તું જોલ,

ઝરણુ હૈયાનાં જોલ,

જગત પોલમપોલ :

પરમ કોતુકનાં કહેણુ :

ધીરી તું જોલ, મારી જંસરી !—ધીરી

* “કમુખી રંગ હો ગઈ,”—એ ચાલ.

(સાખી) શ્વાસે શ્વાસે જાય સુંદરતા જગથી સરી :

પ્રેમ રહે ને ગાય, ભરતી ઓટે માનવી !

ઉગે ઉગે સૂકાય,

ખીલે ખીલે કરમાય,

ભરે ભરે ઠંદવાય :

જગતજાડુનાં ઘેન,

ધીરી તું બોલ, મારી ખંસરી !—ધીરી.

(સાખી) ફૂલસાં જાગે જ્યાર, પ્રેમ ઘૂમી રહે કોડીલો :

પાન ખરે તે વાર, જાય ઉડી જ્યમ વાયરો.

એવા એવા છે નેહ,

દોડે દુનિયાની દેહ,

પડે જીવતી જગ એહ :

એ તો જીવનનાં દેણ :

ધીરી તું બોલ, મારી ખંસરી !—ધીરી.

ધીરી, ઓ ધીરી, હા ધીરી,
 ન થા તું અધીરી,
 અમીરી ફકીરી,
 સખીરી ! ગા તું વીરી .

ધીરી ધીરી દિન રેન,
 ધીરી તું બોલ, મારી ખંસરી !

તારાં વેરાં બાંધાં વેણુ :
 ધીરી તું બોલ, મારી ખંસરી !

ધીરી ધીરી ઓ બહેન !
 ધીરી તું બોલ, મારી ખંસરી !

અમારી ગુજરાત

(ગીત)*

કોણ કહેશે, નથી આ અમારી ગુજરાત ?

અમારી ગુજરાત હો જીવનની મહોલાત :

કોણ કહેશે, નથી આ અમારી ગુજરાત ?—(ધ્રુવ)

પગલે પગલે જ્યાં મોતી વેરાયાં,

રુનેહે ધૂમે માતળયાં સજાત :

કોણ કહેશે, નથી આ અમારી ગુજરાત ? ૧

નવ ખંડ ગાળે ચેતન અવાળે,

દહાવો લેવો એ તો આળે ઉદાત્ત :

કોણ કહેશે, નથી આ અમારી ગુજરાત ? ૨

આત્માને ભોગે ભોગ જમાવશું,

આને મંદિર અમ પ્રાણની ખિછાત !

કોણ કહેશે, નથી આ અમારી ગુજરાત ? ૩

*“નાહીં બનશેજ પ્રીતિના મોતીનું મૂલ્ય”, એ ચાલ.

જર્મનું જગતને ચારે ખૂણાએ,
 ગુજરાત અમારી ગુજરાતી અમ બાતઃ
 કેણુ કહેશે, નથી આ અમારી ગુજરાત ?
 તપશું એ તાપે, જપશું એ જાપેઃ
 એ અમ 'અહંબ્રહ્મ' ગુજરાત માત !
 કેણુ કહેશે, નથી આ અમારી ગુજરાત ?
 દુનિયા ડોહાવશું, સાગર શોષાવશુંઃ
 મોંઘા અમ પ્રાણની એ મોંઘી મિરાતઃ
 કેણુ કહેશે, નથી આ અમારી ગુજરાત ?

ત્રાન્સવાલમાં ત્રાસ અને ગુર્જરવીરત્વ

(મિશ્ર હરિગીત)

દેવી ! ધસો અમ સંગમાં !
ભરો ઘો અનલ અમ અંગમાં !

જગ ડોલશે,
અખ ચોળશે

અમ જીવનના રણરંગમાં.

દેવી ! ધરો રણતૂર શૂર સ્વહસ્ત હા !

જગવો, ગજવો સૂર પૂરણ મસ્ત હા !

ભડગર્જના ત્રાડી ગગનપડ ફેાડતી ઊડી વહે :

ઓ દેવી ! ફૂંકો સઘ ! અમ અંતર અનલ ભડભડ દહે !

૨

શું આલ આ તૂટી પડે ?

ઓ સિંધુ શું ઉલટી પડે ?

હુઃખજાળમાં

આ કાળમાં

શું તેજ અમ ખૂટી પડે ?—

શું ના અમે ગુજરાતનાં સંતાન કે ?

શું ના અમારી માતૃ અભિમાન કે ?

હિંદુ, મુસલમાન, પારસી; કે. હિંદુ વિવિધ અમ જાતોએ

એકાત્મ સહુ ઊભા અડગ : શું ના અમે ગુજરાતીઓ !

૩

કંઈ દેશદેશ ધૂમ્યાં અમે,

કહિં રવિ ઉગે, કહિં આથમે :

જંગલ ખધાં

મંગલ કીધાં

અમ ધીરપાદ પરાક્રમે !

ન ગણ્યાં અમે ખડાડો, વનો, મહાસાગરો :

ન ગણ્યાં અમે કંઈ વનચરો કે જળચરો :

રે કંઈ હજારો વર્ષથી હર્ષે મન્યા પરદેશમાં,

તે માનુષ્ય ધિકરાવવા શું ભૂલોએ આ વેશમાં ?

ઓ રણશૂરી ગુજરાતણો !

પ્રતિલાપૂરી ગુજરાતણો !

(શું એજ કે

ઘરને ચક્રે

રોળતી ઝૂરી ગુજરાતણો ?) —

પડળે અમારે રહ્યો સહિ સહુ વેદના,

રણદેવીશું કૂંકે ઉરે અમ ચેતના ;

ગૌરવ-પ્રભા-મહિમાવતી ! વીરત્વ તમ ગળકાવળે !

તમ ક્ષુબ્ધ પાકયાં મોતીડાં અમ દેશને દીપાવળે !

પ

હિ ઘિટનના યશસ્વકો !

સ્વાતંત્ર્યના ઉરભક્ષકો

વિષ વિષ ભોંડે

અમને પોંડે

આ ત્રાન્સવાલી તક્ષકો !—

ભડે યુદ્ધમાં ગાળી ઊભા સાથે અમે :

કયમ દૂર જઈ દગ ફેરવો આળે તમે ?

તમ કિરણતંતુ ગ્રહી ઊભા સામ્રાજ્યની છાયા તળે,

ત્યાં એક તસુ ભેમિયે અમોને ના મળે, શું ના મળે ?

ઉકળે અમારાં અંતરો,

આંખે વહે અશ્નિઝરો :

હઠોંએ નહીં,

લટોંએ નહીં

આ આફતે અમ સિંહનરો !—

શું અમે કાળા હિંદોંઓ કહેવાઈએ ?

તમ હૃદય કાળાં ચીતરી ક્યમ ગાઈએ ?

અમ આત્મકુંદન અશ્નિ આ બળતાં પ્રતાપ ઝગાવશે,

એ ઓઅરો ! તમ ઘોર આ ઉરભૂમિને જ ધગાવશે !

વીરા ! મચી શી હોળી આ !

શા સુભટરંગો ચોળી આ

ઉરશક્તિની

મત ભક્તિની

અમ પ્રાણને ધૂળ રોળી આ !—

વીરા ! અમારા રંગમાં ચીંર યોળજો !

વીરા ! અમારા ફાગની ધૂળ ચોળજો !

ઘેરા ગગનને ફેડતી, પાતાળનાં પડ તોડતી,

આવો, અમત્ત ગળવોંએ રણહોરોં જગ અંજોડતી !

ઉછળો ગગન મહાસાગરો !

વંટોળિયા નલને ભરો !

ખડાડો પડો !

જવાલા ઉડો !

અંધાર અવનિ આવરો !

ગુજરાતના શૂરા અમે ગુજરાતીઓ !

થઈએ શું ભારતદેવીના યશઘાતીઓ ?

અમ ગેહ દઈએ, દેહ દઈએ, ચેહ ણંજીએ તાર્તીઓ !

અમ ટેક ના તલેએ કદી !-રે આ અમે ગુજરાતીઓ !

પુરોહિતની રાજભક્તિ

(અનુજ્ઞાપ્ત)

“રાજપુત્ર હું છું ત્યાં શો યુદ્ધનો ભય રાખવો ;
બ્રાતા ! અસ્ત્ર ચલાવીને રણપાંડિત્ય દાખવો !”

(વસંતોપેન્દ્ર)

પ્રતાપ ને શુકત સુસંપ ધારે,
રણા ઉદ્દેસિહતાણા સુત ખેડે શૂરા :
દુર્યોગ એક દિન તે પ્રિય વીર પૂરા
ચત્ર્યા વિવાહે મૃગયાવિહારે.

(મંદાકાંતા)

તાપે ઊંડું વન ખડું તંપે, અગ્નિજંવાલા છવાતી,
અશ્વો સર્વે દ્વિણદ્વિણ થતા ત્યાં સહે ભૂમિ તાતી ;
આવે પંક્તી સભય ઉડતાં ઊડીં છાંયે ભરાય,
ને રહેજે ત્યાં ઊભય કુંવરો વાદમાં કે તણાય...

(અનુજૂપ)

પ્રસ્તાવ ત્યાં પ્રતાપે તો કંકયુદ્ધતણો કૌંધોઃ
શુકતે તે શર શબ્દોથી ઉત્તર બ્રાતને દાધો.

૪

કંકયુદ્ધે પડે ખત્તે, શસ્ત્ર સૌ ચમકી રહે;
વીરહાકે ધરા ધૂળે, સાથીઓ નિરખી રહે.

૫

(શાલિનીમંત્ર)

દેહે દેહે ઝેર વ્યાપી ગયું છે,
રે.મે રે.મે શૌર્ય ધૂમી રહ્યું છે,
બ્રાતા બ્રાતા સ્નેહસંબંધ ભૂલેઃ
શસ્ત્રે શસ્ત્રો, નભ ચમકતાં, આથડી હસ્ત ઝૂલે !

૬

(મંદાધરા)

ફૂંદી ફૂંદી, ઉછળી ઉછળી, સિંહશું રંગ રાખે,
રાતા તાતા ઉભય કુંવરો યુદ્ધનૈપુણ્ય દાખે;
ઊભા ઊભા અવર જન સૌ ધૂળતા મીટ માંડે;
પૃથ્વી ધૂળે ઊંભેલાં, અનિલ ધુધવતો ઘોર ત્યાં ઘોષ પાડે.

૭

ઊંચા બોમે નહિ નહિ ઠદી યુદ્ધ કેા જોયું એવું,
 ઘેરૂં ઘેરૂં નહિજ અનિલે ગીત કેા ગાયું તેવું ;
 પાપાણોમાં, વન વન વિશે, ઘોષ એવા ન ધૂમ્યા,
 આજે મેવાડના શા ઉભય વૉર લડે, અંધ કોધે ઝઝૂમ્યા !

(અનુષ્ટુપ્)

મેવાડ રત્ન શું જોશે, સ્નેહમંત્રોજ શેં સર્યા ?
 સૂર્ય ને ચંદ્રના જેવા રાજપુત્રો પ્રભાલર્યા !
 કોધ છે સ્નેહનો વૈરી, અશિમાં બધું બાળતો :
 નંરકસાર્થી એ કોધ પ્રજળે ને પ્રભળતો.

(દ્રુતવિલંબિત)

નથી નથી હઠતા કુંવરો જરા,
 ઉભય યુદ્ધકલામહિં છે પૂરા;
 કુલપુરોહિત આવી જુઓ તહિં,
 સકળ નાશ થતું દિસતું જહિં.

સ્થિતિ વિચિત્ર જણાય વિલોકતાં,
 યુગલ તે અટકે નહિં રોકતાં ;
 ઉભયને અતિ તીવ્રજ આર્જવે
 શમન ઠાજ પુરોહિત વિનવે.

સફળ યતન જરાય જણાય ના,
વિકૃત બુદ્ધિથી કાંઈ સુણાય ના
કુલપુરોહિત દીન વિમાસતો;
હૃદય ના સમજે વિધિપાંશ તો.

ઉભય બંધુવિશેથકો આ સમૈ
જીવન નિશ્ચય એકનું આથમે;
ઉભય વા કદિ નાશજ પામશે :
અરર! આ ભૂમિનું પછો શું થશે!

૧૪

(અનુજુપ.)

તપતું ત્યાં મહાતાપે દિસે છે વન આ વધુ;
લાગે છે ઘૂમતું હૈયું, વન ને વિશ્વ તો બધું!

૧૫

(મંદાધરા)

રાતા તાતા ઉભય કુંવરો યુદ્ધથી નાજ ખાંચે,
ભિભા ભિભા અવર જન સૌ ધૂજતા શાંતિ જાચે :
એવે આવી યુગલ વચમાં તે પુરોહિત ભલે,

ભાંકીને તે કટારી અટ-નિજ ઉરમાં ત્યાં પંથી રક્ત-ડૂળે ! ૧૬

(અનુજુપ.)

લડતા કુંવરો મધ્યે વિપ્રનો દેહ તફાડે
ભૂલીને યુદ્ધ પોતાનું શુશ્રૂષા કરવા પડે

૧૭

પ્રાણશૂન્ય પડ્યો દેહ વિપ્રનો પળમાં તહિં :
શુશ્રૂષા ત્યાં કરે કોની ? અરેરે ! સમજ્યા નહીં ! ૧૮

(મંદાકાંતા)

રે કેવી આ હિર જગવતી ભૈરવી રાજમક્તિ !
આહા કેવી પ્રબળ સ્ફુરતી એ મહા પ્રાણશક્તિ !
કેવો ઊંડો, અડગ, વિરહો, ભવ્ય આ દેશપ્રેમ !
એ આત્મા, એ ગહન પ્રતિમા, લેશ ભૂલાય કેમ ? ૧૯

છે મેનાડે રુધિર વિરહું ભૂમિમાં વીરકેરૂં,
ચાષાણીમાં, કુહર કુહરે, ઊછળે તે અનેરૂં,
રાજસ્નેહે રુધિર નિજ દે, હા પુરોહિત સૂએ !
ઊંડા તેના હૃદયપડવા ત્યાં ઘૂમે છે હનૂયે ! ૨૦

(અનુજીવ)

શોકાશ્વર્યે ઊંઝા બન્ને વીર શુક્ત પ્રતાપ ત્યાં,
ઢળતા ભાનુના રશ્મિ ભૂલાવે ઉરતાપ ત્યાં, ૨૧

ચતાં પ્રતાપની સંજ્ઞા, શુક્ત તે ભૂમિ ત્યાગતો :
પ્રતાપ પ્રાણનિદ્રાથી પ્રતિજ્ઞામય જાગતો. ૨૨

(ક્રુતવિલંબિત)

ગહન શાંતિ વને પ્રસરી રહે,
ગગન રક્ત પ્રભા ક્ષિતિજે ગ્રહેઃ
કવચિત કેાઈક અશ્વ ખુંખારતો,
વન અગાધ પ્રતિધ્વનિ ધારતો!.

વીરાંગના કર્મદેવી

(ખંડ હરિગીત)

૧

અંગના !

વીરાંગના !

કર્મદેવી વીરાંગના !

શ્રીધર્મદેવી વીરાંગના !

લાવણ્યમયી રમણી બની શું આજ માણી વીરાંગના ?

ક્યાં કુમુદની

કોમળ બની,

ક્યાં યુવર તે કાંટાભર્યો ?

આ રંગ શો ન્યારો ધર્યો,

ઓ રજપૂતાણી વીરાંગના !

અંદા તપે રવિશું અરે, વીરાંગના ?

ઉકળે અમીસરિતા ખરે, વીરાંગના ?

ક્યાં ચર્લો ઓ વીરાંગના ! કર ઝાલો આ તરવારને ?

શું રસિક લલના યુદ્ધ ઝૂઝે કાજ દેશોદ્ધારને ?

૨

અંગના !

વીરાંગના !

કર્મદેવો વૌરાંગના !

રિપુકાલ જેવો વૌરાંગના !

મધુરી, રસીલી, શાંત કાંતા આજ એવો વૌરાંગના ?

રંગમહેલ સુખાસને

યુવતી રસમાં ખેલતી,

તજ સર્વ વિલાસને

તે યુદ્ધક્ષેત્રે રેલતી

આ આલો કેવો વૌરાંગના ?

કયાં કંકણો આભૂષણો, વીરાંગના ?

કયાં સાજ આ ચોદાતણો, વીરાંગના ?

તે ગાન મધુર આજ આ બદલાય શું વૌરહાકમાં ?

સૌરાંગના ! તુજ હૃદય ગુંજે રિપુદમનના રાગમાં ?

ઝંગના !

વીરાંગના !

કર્મદેવો વૌરાંગના !

દઢ દુર્ગ જેવો વૌરાંગના !

શૌર્યસંગવિની, ઉગ્ર, પ્રભાવિશાળ વૌરાંગના !

ઉન્મત્ત સરિત ધસી

જળ પૂર્ણવેગ ધૂમાવતી,

નિજ બળ પ્રગંડ કસી

સાગર ગગન ઉછળાવતી :

એવી કરાળ વૌરાંગના !

મેવાડ શું પરતંત્ર ધાય, વૌરાંગના ?

શું વીરભૂમિકળી છુંદાય, વૌરાંગના ?

શું ચવનકિંકર દુતુણદિન જ્યેષ્ઠ જીડાવશે,

જ્યાં સમરસિંહતાણી શૂરી સિંહણ સમર ધૂળવશે ?

અંગના !

વીરાંગના !

કર્મદેવી વીરાંગના !

ઓ વિરલપ્રતિમા વીર્યગંગ વીરાંગના !

રણમાં ચઢ્યો,

શૂરો પડ્યો

પૃથુ સાથ પતિ મેવાડનો ;

પુણ્ય ભૂમિ

ધૂળ ચૂમી

ખમે કંઈ કંઈ તાડનો,

ત્યાં શો નવલ ઉત્સાહનો

તું ભરે રંગ વીરાંગના !—

શું દેશનો સૌભાગ્યભાનુ હંભી જશે ?

વીરાંગના ! શું અંધજાળ ઊભી થશે ?—

ના રજપૂતાણી નહિ ઠરે !

શો ઓટનો તે નૌરવ સાગર ઉછળતો ઉલટે અરે !

વીરાંગના ! આંખેરમાં તુજ કીર્તિકેતુજ ફરફરે !

૫

અંગના !

વીરાંગના !

કર્મદેવો વૌરાંગના !

શુચિધર્મદેવો વૌરાંગના !

મહાશક્તિપ્રકાશિની વીરાંગના !

દેશપ્રેમવિલાસિની વીરાંગના !

અગવંત રિપુ રગદોળનારી મહાભાવ વૌરાંગના !

રણમાં જઈ

વિજયિની થઈ,

તેરમી સદૌ ઊજળી :

સૌભાગ્યરવિ ત્યાં નીકળી

લે હાસ્યલહાવ વૌરાંગના !

સાગર લહે ભૂમિને ગળે વીરાંગના !

તુજ કીર્તિ અક્ષય ના ગળે વીરાંગના !

અમ ભૂતશૌર્ય તુંમાં મળે વીરાંગના !

રે તુજ પરાક્રમની ગૌતા ઘરઘર ગવાશે ભારતે !

વીરાંગના ! તુજ પ્રાણમંત્રજ ધૂમશે ભર ક્યાર તે ?

વીરખાળક બાદત

(પુનરાવળા હંદ)*

૧

અલાઉદ્દિન ખિલજી જવ આબ્યો,
ચિતોડને હંતવા દળ લાબ્યો,
વીર્યપ્રતાપ અખંડ યતાબ્યો
એવો કેણુ હતો નરવીર?
કેની આજ કથા તે કરીએ,
કેનાં ગાનથકી ઉર ભરીએ,
કેની પ્રતિમા નજરે ધરીએ,
કેણુ હતો એવો રણધીર?

*આ હંદ નવો રચ્યો છે.

બાર વસંત ન દીઠી પૂરી,
 બાદલવીર ! બાદલવીર !
 કોમળ જેની કાંતિ મધુરી,
 બાદલવીર ! બાદલવીર !
 બાર વસંત ન દીઠી પૂરી,
 કોમળ જેની કાંતિ મધુરી,
 અદ્ભુત તે શી પ્રતિમા શરી
 રણુ શોભાવે બાદલવીર !

૨

ચિતોડના બાળકનૃપ પક્ષે,
 ભીમસિંહ બંધુસુત રક્ષે,
 તેની લલિતા રંભા લક્ષે
 યવનેશ્વર મોહી થઇ પૂર ;—
 અલાઉદ્દિન ઘેરો લઇ આવ્યા,
 નહિ નિજ આશ વિશે કંઇ જાણ્યો ;
 છળકપટે ભીમસિંહ બંધાવ્યો :
 રમણી દે તો છૂટે શર !

શું રજપૂતાણી યશ જોશે ?
 આદલવીર ! આદલવીર !
 શું વૌર બ્રહ્મ કુસુમ એ જોશે ?
 આદલવીર ! આદલવીર !
 શું રજપૂતાણી યશ જોશે ?
 શું વૌર બ્રહ્મ કુસુમ એ જોશે ?
 ના, ના, શૂર પડ્યા ના રોશે !
 હાક પડાવે આદલવીર !

૩

અલાઉદ્દિન ગર્વે નિજ ડૂલે,
 એવે કંઈ સુણતાં ઉર ફૂલે,
 ચિતોડની પશિની ત્યાં ઝૂલે
 દારે નિજ દાસીઓ સાથ :
 ડોળીઓ શતસમ પધારી
 યવનમુકામ સમીપ ઉતારી,
 રમણી સાટે રણવૌર ભારી
 નોકળ્યા અસિ ફેરવતા હાથ !

ગોરા કાકાશું ત્યાં ધૂમે,

આદલવીર ! આદલવીર !

થઈ રજપૂત સરદાર ઝઝૂમે,

આદલવીર ! આદલવીર !

ગોરા કાકાશું ત્યાં ધૂમે,

થઈ રજપૂત સરદાર ઝઝૂમે,

રિપુદળ ધૂળ પળેપળ ચૂમે :

રણ ધૂળવે આદલવીર !

૪

હથિયારે વીજળીઓ ચમકે,

રણગગડાટે ધરણી ધમકે,

વીર બાળક અથ્થે ત્યાં ઠમકે,

ન ગણે ઘા નિજ સૌમ્ય શરીર !

ગોરા ભૂમિ પડ્યે ના ખાંચ્યો,

ભોમસિંહ સુકત કરીને રાચ્યો,

બળવંતા અરિને શિર નાચ્યો :

વિજયી આંચ્યો આદલવીર !

માતાએ ચુંખ્યો લઈ જોળે,

ખાદલવીર ! ખાદલવીર !

દુનિયા ચક્ષુ વૌરત્વે ચોળે !

ખાદલવીર ! ખાદલવીર !

માતાએ ચુંખ્યો લઈ જોળે,

દુનિયા ચક્ષુ વૌરત્વે ચોળે !

ભારત ગર્વે હૃદય હિંચોળે :

ફરી ક્યાં લાવે ખાદલવીર ?

મહાત્મા ગાંધીને ચરણે

{ એમની યયાસમી વર્ષગાંઠને શુભ દિને : રવિવાર તા. ૨૧-૯-૧૯૧૮

(ખંડ હરિગીત)

૧

ગાંધર્વ આવો ગગનના !

સૂર તમ સુરસદનના

સ્નેહિ ભર્યા,

સત્યે ઠર્યા,

દો આજ મોંઘા ઠવનના !

આવો, ગવૈયા સ્વર્ગના સુરસાજમાં,

આવો અમારા સત્યસ્નેહસમાજમાં !

અગ સર્વ મધુકંઠી મળો !

મધુર લહરીઓ ભળો !

પાછા ફરો પડછંદ સામ અવાજમાં !

સંગીતદેવી ! કાવ્યદેવી ! સર્વ આજે આવજો !

અહિં અમર મોહનગાન સહુ સાથે મળી ગવડાવજો !

૪

ક્યાં શુદ્ધિ જોઈ ધર્મની,

મન, વચન ને કર્મની ?

ભારત ! ખરે

જુગજુગ ધરે

મોટાઈ એ તુજ મર્મની !

રાખ્યું હરિશ્ચંદ્રે અમોહું સત્ય જે,

ટેકી અહમ અહ્લાહ કેરું કૃત્ય જે,

ભારતતણા ઇતિહાસમાં

છે રહ્યું ચિરવાસમાં,

એ સત્યની જુગજુગ ખતાવી ગત્ય જે :

તે ના રહે ઢંકાઈ અહિં અજ્ઞાન કેરી આંધીએ ;

કળિજુગ વિશે એ સત્ય તો રાખ્યું મહાત્મા ગાંધીએ !

૫

વ્યાખ્યો અધર્મ બધે ઘણો

કારમો માયાતણો ;

આ દેશમાં

મન કલેશમાં

આત્યાં વિનાશી ઘર્ષણો :

દીસે હરાયાં તીર્થ કેરાં તેજ હા,

ના આજ ગંગાસ્નાન તારે રહેજ હા,

ના પેટલર લોજન મળે,

બાળ ભૂખ્યાં ટળવળે,

છે મેઘ સૂકાયા બધે ગગનેજ હા !

ઓ સત્ય ખૂટ્યું ત્યાં બધે ખૂટેજ સુખનાં સાધનો,

ઓ સત્યને સ્થાપે ફરી આ વીરલો ગુજરાતનો !

૬

એ વીર આજ વધાર્વીએ,
 રનેહ પુખ્તો લાર્વીએ;
 નવજીવને
 નવકરધને

એ સત્ય આત્મ સમાર્વીએ.
 જેણે ન જાણી કોઈ દિન પણ ફૂરતા ;
 જેની અખંડ જણાય યૌવનશૂરતા ;
 જેના મહાસંયમથકી,
 ધર્મમય ઉદ્યમથકી,

નિજ શત્રુને પણ રનેહપિંજર પૂરતા ;
 જે દર સર્વા મણકા-નિરલ એ લવ્ય જીવનમાળના,
 તે અમ શિરે તપજો સદા ! ન પ્રહાર લાગો કાળનો !

૭

મોહન ! અમારા વીર એ !

સાધુ, દાના, પીર એ !

સુકુમારતા

ઉર ધારતા

અલમસ્ત મીર ફકીર એ !

મોહન ! તમારી પ્રાણમોહન ઝંસરી !

મોહન ! તમારી સત્ત્વદોહન ઝંસરી !

સહુ મોહને ભૂલાવતી,

રસ અળંકાર જમાવતી,

મોહન ! તમારી ગ્રહસોહન ઝંસરી !

વાળે અળંકાર પ્રવાહથી, સહુ સ્થિર થઈ સુર્ણીએ અમે :

એ રસ ટપકતા શબ્દ ઝીલી આત્મમાં ધુર્ણીએ અમે !

૮

વીરા ! લળે ઉર કેમ ના,

આ મહોત્સવ હેમના .

ભારત વિશે .

થળથળ દિસે :

દ્યો નમન આ અમ પ્રેમનાં !

વીરા ! તમારૂં તેજ હૃદય જગાડજો !

અમ જીવને તમ સત્યખીજ ઉગાડજો !

અમ કુંજ લીલો થાય આ,

ભારતે રસ છાય આ,

ગંગા ફરી દેવત્વભર વહેવાડજો !

તમ જ્યોતથી અહિં કોડ જળજો જ્યોત અત્ય સમાધિની !

ભારત વિશે, ધરધર થજો જય જય મહાત્મા ગાંધીની !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

(વીરવિજય હંદ)*

જયજય મારા ગુર્જર વીરો !

આવો, રંક ફંકીર અર્મારો ! આજે દિવસ ઉગ્યો રળિયાત ;
ઘોધ પ્રકાશતણા ઝીલીને ઝગમગતી કરવી મહોલાત :

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

આજે લેશો શું તમ સાથે ?

શૌર્ય વસે હૃદયે કે બાથે ?—તેજ છતાં બુકી તરવાર ;
ફેંકી દો સહુ બુકાં શસ્ત્રો, સજો હૃદયનાં નવહથિયાર !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

આ હંદની નવીન રચનાં વીરરસને અનુકૂળ આવે તેવી રીતે
કાપી છે. ચરણાકૃળ અને ચોપાઈનાં ચરણો મેળવતાં સવૈયા એક-
ત્રીશ થાય છે. આ નવીન હંદનું પહેલું ચરણ ચરણાકૃળનું, બીજું
અને ત્રીજું ચરણ સવૈયાનું, તથા ચોથું ચરણ ઉધોરનું છે. એવી
રીતે એકજ વર્ગના હંદોનો મેળ આ હંદમાં સ્વાભાવિકપણે થયેલો છે.

હોય વિલંબ હવે શો કાલો ?

ધયતા ધયતા આગળ ચાલો : અગ્ર રહી ધુમવું છે આજ ;
ધન્દ રહી છે આ તમ કરમાં, ને ભારતની અમુક્ષણ લાજ

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૩

નથી રુધિર રેલવવાં કેનાં ;

નથી હૃદય ચીરી અરિઓનાં નિજ હૃદયો કરવાં પ્રભુભંજ ;
નથી વિજયના રંગ રુધિરમાં જ્યાં જનરક્ત ભરે ઉરગંગ :

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૪

પ્રેમ વસે ત્યાં દ્વેષ રહે ક્યાં ?

આકાશે અંધાર વહે ક્યાં, જ્યાં દિનકરનો થાય પ્રકાશ ?
જ્ઞાનદીપ સળગ્યો જ્યાં અંતર ત્યાં અજ્ઞાનતણો છે નાશ ;

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૫

મરદાની મુજ ગુર્જર વીરા !

કાર્યધુરંધર, શૂર, અધીરા ! મુખ યૌવનનો ગર્વપ્રતાપ ;
અંગ રુધિર ઉછળે નભ અડતાં ; ભરો હરોલો હર્ષ અમાપ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૬

આવો નવરસના રઢિયાળા !

ગિરિગર્વ્વરમાં ભરી ઉઝાળા કેસરિયાશું રમતા બાળ !

વાઘમૂછ પકડીને દ્રરતા કાઠી ઘોડીના રખવાળ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૧

તીર્થે તીર્થે શુચિતા સ્થાપી :

ગરવી સાબ્રમતી ને તાપી, ભરે નર્મદા નવનવ નૂર ;

શુભી ગોમતી, સરસ્વતી ને હંમણુગંગાનું જળ શૂર !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૨

છે અદ્ભુતતા એ કુંઈ જૂદી !

પશ્ચિમસાગરનાં જળ કૂદી ઉઠળી ગગન કસે નિજ જોમ ;

વિંધ્ય અને ગિરનાર દિશા બે ભક્ષી બીંધે પડતું વ્યોમ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૩

એવાં ઓ ગુર્જર સંતાનો !

હિંદુ, પારસી, મૂસલમાનો, ખ્રિસ્તિ, બૌદ્ધ કે જૈન ચહેડ !

ભુજશું ભુજ ભીડીને આવો : એકજ પ્રેમતણી છો વેડ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૪

અહો અહો બાંધવ ટેકીલા !

દ્રેષ વિશે બનવું નવ બહીલા ; દ્રેષ કદી નવ આપે જીત ;
અંતરરિપુનો કરો પરાજય પ્રથમ અખંડ ધરી ઉર પ્રીત !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૫

દ્રેષે શું રહેશે અથડાયા ?

હજાર વર્ષતાણી જડમાયા પડી હૃદયમાં છે પથરાઈ,
ઉકેલતાં પરદોષ ઉરે તો નિજ અંધાર વધે ધુંધવાઈ ;

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૬

લોચનના પરદા ઘો જોલી !

ભૂત બધાં ઉર ખાતાં ફેલી તેને પ્રથમ કરો બળહીન ;
સ્વાત્મબળે, ઓ ગુર્જર વીરા ! થવું આપણે છે સ્વાધીન !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૭

રહેવું શુદ્ધ વચન મન કર્મે :

સાર એજ દીકો સહુ ધર્મે, તો ક્યમ થઈએ પતિત નિદાન
‘પ્રેમ તહિ’ ધિક્કાર રહે નહિ : ધિક્કારે નહિ પ્રભુનું સ્થાન.

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

ઓવા શુદ્ધ બનીને આવો !

પછી અડગ તમ પગ ઊડાવો, હજાર હાથીનું ત્યાં જોર ;
જય કુંકુમનાં પડશે પગલાં ડગલે ડગલે ઠોરે ઠોર :

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૯

ઓ આ થાય બધે અજવાળાં !

ઉઘડ્યાં પુણ્યપ્રભાત રસાળાં ! ઉઘડ્યાં ભાગ્ય ભલેરાં દેશ !
રશુશિંગાં ફૂંકાય ફરી આ : કર્મવીર ! હઠશો નવ લેશ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૦

સ્વપ્ન ફળે જુગજૂનાં સાચે :

દેવ ફિરસ્તા ઉતરી રાચે, પયગમ્મર ને પીર અનેક ;
સગાઈ સ્વર્ગતણી ભૂલેલી દૃઢ બંધાશે ફરી વિશેક !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૧

કુંકુમથાળ અનેરી લાવો !

પત્નીઓ, પુત્રીઓ, આવો ! માતાઓ, ભગિનીઓ સર્વ !
અમ પડખે ઊભીને રાખો ગરવી ગુજરાતજીનો ગર્વ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૨

જય જય મારા ગુર્જર વીરા !

આજ અધીરા ઉરના ચીરા જીવનને જાણે નહિ જોખ;
મરણું તો શૂરાને ગરણું : કાયર જોળે ઘરના ગોખ :

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

૨૩

શ્વેત ધન્ય ભારતમાં રોપો !

થાશે યુધ્ધ વરસતી તોપો, શસ્ત્રો સહુ શણગાર સ્વરૂપ ;
જગગંધુત્વ ભણી તમ દ્વારે દુનિયા થશે નવીન અનૂપ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

૨૪

ધન્ય ધન્ય મોહનની લીલા !

ચુણ્યભર્યા પ્રભુપાદ રસીલા ઘરઘર ભરે નવીન પ્રભાત :
સત્વર વીરા ! પડો મોખરે, ગજવો જય જય ભારતભાત !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

૨૫

ગુજરાતનો યજ્ઞકુંડ

(૫૬)*

હુઃખમાં શૂરા રે, ઓ ગુજરાતી વીરા !

આવો, પૂરા રે ખમવા હુઃખના ચીરા !—(ધ્રુવ)

કડકડ ફૂટે કોડ કડાકા, પર્વત ફૂંકે ફાટે ;

ઝળઝળ જવાળા વ્યોમ જળાવેઃ ઊભા રહો દૃઢ વાટે !

હુઃખમાં શૂરા રે ! ૧

નથી પડવું યાહોમ કરીને આજે અંધશૂરાનું ;

નથી અખળને દમવુંઃ આ છે જડચેતનનું લહાણું !

હુઃખમાં શૂરા રે ! ૨

સત્યજ પ્રભુતા પ્રાણ અમારા, સત્યજ અંગ અમારાં ;

સત્યજ રક્ત વહે અમ નસમાં, સત્યજ વ્રત અમ ન્યારાં :

હુઃખમાં શૂરા રે ! ૩

* “ભારતી લેયા રે ! શંખ સુણ્યો ન હજી શું ?”—એ ચાલ.

માયા સૌ ઘર ખાર તણી ને સુખની ડોળી દફની ;
આત્મશૌર્યનાં શ્વેત સજ્યાં પટ, ના કાયરની કફની :

દુઃખમાં શૂરા રે ! ૪

પાય પડ્યા, વિનવ્યા કંઈ કંઈ, શું હૃદયહીણને રટવું ?
હવે પડ્યા રગડાવા રણ ત્યાં ના હઠવું, ના હઠવું !

દુઃખમાં શૂરા રે ! ૫

ભારતદુઃખ શિરે અમ લેતાં, હૈયાં કેમ ન ફૂલે ?
ઓ ભારત ! નિધિ પાર ઉતરજો અમ શબઢગને પૂલે !

દુઃખમાં શૂરા રે ! ૬

વાટે ઘાટે છાતી ફાટે થાય સ્મશાની દુનિયા ;
નવસ્રખ આંખે વ્યોમ રુચે પણ પાછું જુઓ ન મરણિયા !

દુઃખમાં શૂરા રે ! ૭

એજ અસ્રખની ધૂન અમારી, મૂળે સુખ દુઃખ સહેવું :
ઝેડીની જડ જડતાં અરિ પણ આખર રોશે એવું :

દુઃખમાં શૂરા રે !

ધીર્તિ અમોલી ભારત કેરી આજ અમારે હાથે :

ઓ વીરા ! જગને ઝૂંતવવી આ ગરવી ગુજરાતે !

હુઃખમાં શૂરા રે ! ૯

ધર્મક્ષેત્ર ઓ, ધર્મક્ષેત્ર ઓ, ઓ રણક્ષેત્ર અનેક !

જયજય કેને ભાગ્ય અહલ ઓ પુણ્યજ ભારત કેક ?

હુઃખમાં શૂરા રે, ઓ ગુજરાતી વીરા !

ગાળે પૂરા રે સત્ય પ્રેમરસધીરા !

૧૦

દેવીનાં નવચેતન

(ગરળી-સોરઠ)*

દેવી ! દીસે શાં નવચેતન તારી આંખમાં રે !

તારી આંખમાં રે,

પાછું આંખ માં રે !

દેવી ! દીસે૦ (ધ્રુવ)

મોહનની નવખંસી ખોલે,

ભુગભુગનાં પડખો કંઈ ખોલે ;

અંતર ઝેલે ચઢતાં નવઅભિલાખમાં રે :

પાછું આંખ માં રે !

દેવી ! દીસે૦ ૧

* “કામજી દીસે છે અલખેલા તારી આંખમાં રે,”—એ વાલ.

ભૂગુટીનાં તપગ્રાપ ચઢાવે,
 નયન નયન શર શર ઉડાવે ;
 જ્યોતિ અનેરી લાવે જગની સાખમાં રે :
 પાછું ઝાંખ માં રે !

દેવી ! દીસે ૦ ૨

ઉરસંયમનાં અંજન કીધાં,
 સત્ય સનાતન વ્રત મન લીધાં ;
 મૃત્યુતણાં અમી પીધાં લોટી ખાખમાં રે !
 પાછું ઝાંખ માં રે !

દેવી ! દીસે ૦ ૩

સ્વાત્મખળે રચવી જગ ન્યારી,
 નવચેતનની ઓર ખુમારી !
 ઉરના લાખ ઉમળકા વારી રાખ માં રે !
 પાછું ઝાંખ માં રે !

દેવી ! દીસે ૦ ૪

પ્રગટ નિઠર સદ્ધર્મ પ્રસરવા,
 એકકુટુંબી વસુધા કરવા,
 ગરવા ગુણ ઉદ્ધરવા રાજ રાંકમાં રે !
 પાછું ઝાંખ માં રે !

દેવી ! દીસે ૦ ૫

દેવી ! એ નવગૌરવ કાળે
 હસતાં વહાણાં દ્વાર વિરાળે :
 ધસીએ આળે ત્રીસ કોડ તુજ પાંખમાં રે !
 પાછું ઝાંખ માં રે !

દેવી ! દીસે ૦ ૬

નવજુગમાં નવમોહન જોલે,
 રુદ્ર ત્રીવું લોચન કંઈ જોલે :
 ઓ દેવી ! ડાલે બ્રહ્માંડ જરાકમાં રે !
 પાછું ઝાંખ માં રે !

દેવી ! ઉભરે શાં નવચેતન તારી આંખમાં રે ! ૭

ખાંડાની ધારે

(પુનરાવળી હંદ)*

૧

સર આકાશે વાદળ છાયાં,
 અંધારે વનવન ગુંથવાયાં,
 ઘૂડ ચિખડિયાં જ્યાં ત્યાં ધાયાં :
 કોણ પુરે પાંચાલી-ચીર ?
 આશ-નિરાશે આત્મન-હાંડી
 ડોલંતી દે ધૈર્ય ન છાંડી,
 ડગમગતી જગ રૂઢે દુગ માંડી :
 બહારે કોણ જશે નરવીર ?

ઊંડાં અજવાળાં જો આવે;
 ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !
 ઘૂડ ચિખડિયાં શું ત્યાં ફાવે ?
 ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !
 ઊંડાં અજવાળાં જો આવે;
 ઘૂડ ચિખડિયાં શું ત્યાં ફાવે ?
 નવરસસર નવજીવન લાવે,
 ચીર પુરાવે ગુર્જરવીર !

ખૂણે ખૂણે ખોજ કરીને,
 ઉર ઉત્સાહ ઉમંગ ભરીને,
 મરતા પ્રાણે આશ ધરીને
 કેણે ઊંચાં કીધાં શીર ?
 મસ્તતણી તોડી મસ્તાની,
 તનધનની કીધી કુરખાની :
 નમ્ર, નિહર, સ્વાધીન, સ્વમાની,
 સત્ય જ એ ગુર્જર નરવીર !

શું ખાલી ગરજને સૂતા ?
 ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !
 શું મેઘે જળધોધ ન ફૂતા ?
 ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !
 શું ખાલી ગરજને સૂતા ?
 શું મેઘે જળધોધ ન ફૂતા ?
 શું ભય ભાળી ઉર ભીરૂતા
 કદી જણાવે ગુર્જરવીર ?

પગલે પગલે કંટક લાગ્યા,
 ચરણ રુધિર ઝરતા ભર લાગ્યા,
 પથરે પથરે પ્રાણુજ જાગ્યા,
 પદસ્પર્શે તૂટી જંજીર :
 હૈયાનાં પિંજર સળગાવ્યાં,
 ભૂતતણાં ભરણાં મૂકાવ્યાં,
 દ્વાર નવાં દસદિશ ઉઘડાવ્યાં,
 વંદન હો તેને નરવીર !

શું એકલકા આજ પડયા છે ?

ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !

એકલકા પણ શૂર ઘડયા છે :

ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !

શું એકલકા આજ પડયા છે ?

એકલકા પણ શૂર ઘડયા છે :

ખાંડાની ધારેજ ચઢયા છે,

ખિરદ ખતાવે ગુર્જરવીર !

ઓ વીરા ! સારથિ શું કરશે ?
 ધર્મમર્મ ગીતા ઉચ્ચરશે :
 અર્જુન રણુ ટંકારે ભરશે
 તોજ વિજય પામે રણુધીર :
 છિન્નસિન્ન અરિદળખળ પળશે,
 જુગજુગનાં અંધારાં ટળશે,
 સત્ય ધન ઉડતી અળહળશે,
 રનેહે જગ છાશે નરવીર !

ઓ નવજીવન જીવવા આવો,
 ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !
 ઓ નવચેતન આત્મ ઝગાવો,
 ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !
 ઓ નવજીવન જીવવા આવો,
 ઓ નવચેતન આત્મ ઝગાવો,
 ગુર્જર શૌર્ય જગે અંકાવો
 જયજય હાવે ગુર્જરવીર !

દેવીનું અપ્પર

(લાવણી)

ભર ભર માંડે અપ્પર, લૈયા ! ઓ ભારતના વાસી !
 ઘરઘર ભીખું હરનિશ ફરતી, હું જુગજુગની ખ્યાસી :
 અપ્પર ભરો ભરો હો !—(ધ્રુવ)

ક્ષણ ક્ષણ ગણતાં મન શોષાયું, શોષાયું તન ત્રાસી ;
 ધાર ધાર સૈકાથી ભટકું અરે અરે ઉપવાસી :
 અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૧

અંજલિ નાખે, ખોખો નાખે, નાખે હો ભર ખ્યાલી :
 જુગસૂકું તણિયું દે શોષી, અપ્પર તો રહે ખાલી.
 અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૨

ઓ લૈયા ! જુગના જુગ વીત્યા, હવે નહીં એ આલે :
 નદ ઉલટાવો, સિંધુ ભરાવો—છલ છલ ભરો ઉછાળે !
 અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૩

ગાજ વીજ ને મૂશળધારે રેલ રેલ જગ છાતી :

એક આપટે નવ ચોમાસું : વીર ! તૃષા ન છિંપાતી;

અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૪

જ્યોતિ જ્યોતિ ઘરઘર જો સળગ્યો, રોતી રોતી શું માણું ?

શિર કાપી અપ્પરમાં નાખો, કરો કાળજું આધું !

અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૫

એક કેસરીની ત્રાડે તો ભરી દિસે વનવસ્તી ;

એક વીરસની મસ્તીમાં કરુણતણી ક્યાં હસતી ?

અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૬

અધઉઘડ્યાં છે દ્વાર પ્રભાનાં : ઓ લૈયા ! ઝટ આવો !

અપ્પર માંડે ભરો વીરત્વે ! પૂર્ણ પ્રભા રેલાવો !

અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૭

રણુહાક

(ગીત)*

તનમનધન તમ અર્પણ કરવા ગુર્જરજન સહુ ચાલો !—

થનગનતા આંગણ હણહણતા હય મારે ખુંખારા :

ભય હણતી રણુહાક પડે ને માત કરે હોંકારા :

દિશદિશ હગમગ ડોલે,

ભાવિ અનેરૂં ખોલે ;

અવસર વર કર ઝાલો,

આણુગણ તારકગણ સમ ગરવા ગુર્જરજન સહુ ચાલો !

જયો જી ! જયો જી ! જયો જી !

જયો જયો જયો જયો જી !

૧

*કવિવર રવીંદ્રનાથ ઠાકુરના “ જનગણ મન અધિનાયક જય હે ભારતભાગ્ય વિધાતા ” એ રાષ્ટ્રગીતની ચાલ.

ગગનથક્રી અંગાર ઝરે ને અગન અગન દિલ બળતી,
 પરમ વીરતા પ્રાણુતણી ત્યાં જ્યોતિ અધિક અગાહનતી :
 ભર રણને અજવાળે,
 અરિજન સર્વ પ્રજાળે;

જીવથક્રી જશ વહાલો—

નરતનનું ઉરધન ઉદ્ધરવા ગુર્જરજન સહુ ચાલો !—
 જ્યો જી ! જ્યો જી ! જ્યો જી !
 જ્યો જ્યો જ્યો જ્યો જી !

૨

અમર પિતરનાં સાહસ સ્મરતા સમર ગજાવે શૂરા ;
 હિંદુ, પારસી, ખ્રિસ્તિ, મુસલમિન, પ્રૌઢ પ્રતાપી પૂરા :
 આપણુ સહુ ગુજરાતી,
 ગજગજ ખીલે છાતી,

મારો આલ ઉછાળો :

ગર્જનથી ઘન સમ રણુ ભરવા ગુર્જરજન સહુ ચાલો !
 જ્યો જી ! જ્યો જી ! જ્યો જી !
 જ્યો જ્યો જ્યો જ્યો જી !

સગતગતી અસિધારે હો કે ધગધગતા અંગારા,
આજ વતનની લાજ જતનથી રાખે રાખણહારા :

નહિ તો અહિં શું રહેશે ?

રે પ્રભુ તો શું કહેશે ?—

નહિ, નહિ, ભય શો ઠાલો ;

રણુ રણુ તમ જયધ્વજ ફરફરવા ગુર્જરજન સહુ ચાલો !

જયો હા ! જયો હા ! જયો હા !

જયો જયો જયો જયો હા !

૪

મૃત તનનું અમૃત શ્રાવન કોણુ રગેરગ ભરશે ?

કોણુ વિજયની કીર્તિ સાથે અદ્વલખદ્વલ શિર કરશે ?

જે ભારત હવે તો

કોણુ મરે શિર દેતો ?

ધન્ય ખની જગ મહાલો ;

સનમનધન તમ અર્પણ કરવા ગુર્જરજન સહુ ચાલો !

જયો હા ! જયો હા ! જયો હા !

જયો જયો જયો જયો હા !

૫

માનવહૃદય

(ખંડ હરિગીત)

કુંઈ કળા કિરતારની
 બેઈ મેં આ સૃષ્ટિમાં,
 પૃથ્વીં પેલે પારની
 યજ્ઞ કલ્પનાની દૃષ્ટિમાં.

૧

રંગ દીઠા નવનવા
 ભવ્યતા, સૌંદર્યના ;
 ને હૂંખ્યો દિલ ઠારવા
 એ સાગરે આશ્ચર્યના.

૨

પારદર્શક બાળીં આ
 ગૂંથોં જે ગાંધારની,
 ને જગતશિર વાળીં આ
 મૂકી મહાવિરતારની ;

સૂર્ય ને ચંદ્રાતણાં
 તેજરત્નો ત્યાં સરે,
 તારલા કુંઘ અણગણ્યા
 ઝૂલાઈને ફીડા કરે;

૪

ને રહ્યું અમોતેજનું
 ઝરણુ પેલી પાર જે,
 નવનવા ણિંદુઅણુ
 તેના ઝોલે અંધાર એ :

૫

ગુપ્ત એ રચના લાણું
 તેજ ને અંધારની ;
 હર્ષથી સમજી ગાણું
 અદ્ભુત કળા કિરતારની.

૬

પૃથ્વીમાં રચના વળી
 લવ્ય મેં દીઠી ઘણી ;
 મૂર્તિ અનુપમ ન્યાં મળી
 ખડાડો અને ખીણોતણી.

૭

ને મહાગંભીર આ
 સિંધુ જે મંથન કરે,
 સૂર તેના ધીર હા
 સુજ ઉર મહાભાવે ભરે.

૮

વળોં રહ્યા પાતાળમાં
 પૃથ્વીના ઉદરે ભર્યા
 લેહ કંઈ કંઈ કાળના,
 તે પણ સહજ મનમાં ઠર્યા.

૯

ઊડોં એ કુદરતતાણું
 જોયું સર્વ મહત્ત્વ મેં;
 ને સૌંચું આત્મે ઘણું
 કલ્યાણકારી સત્ત્વ મેં.

૧૦

જાણ્યું કંઈ ન હશે વધું
 ભવ્ય, સુંદર, ને મોહું;—
 પણ ગયો ભૂલી જઇ
 માનવહૃદય જ્યારે દોહું !

તાપે તૃષાતુર આવી હંસી તળાવે,
નીર રહ્યાં ત્યાં નહિ, હા ! શું બોલું ?

મારો કંઠ આ રૂંધાય, મૈયા ! શું બોલું ?

૪

જુગતી પંખીની જોડી જોડી જઈ ઠાળે,
તૂટી ડાળી તે ગઈ, હા ! શું બોલું ?

મારો કંઠ આ રૂંધાય, મૈયા ! શું બોલું ?

૫

ભડકે ઉગાડયાં ફૂલો, ફૂલમાં છે તણખા ;
શેઘું સુગંધ કહિં આ, શું બોલું ?

મારો કંઠ આ રૂંધાય, મૈયા ! શું બોલું ?

૬

સૌંદર્ય ને આશાના પલકા છે અધુરા :

જીવનના રંગ કંઈ આ : શું બોલું ?

મારો કંઠ આ રૂંધાય, મૈયા ! શું બોલું ?

૭

હૈયાના ધાવ

(રાગ માઠ)

જગહૈયાં જોલી જોલી જુઓ,

હૈયે હૈયે ધાવ.

કુંઠ હૈયે હૈયે ધાવ,

ભાંડા હૈયે હૈયે ધાવ રે.—જગહૈયાં૦ (ધ્રુવ)

વાદળ વાદળ વીજળી ચીરે,

નીરે ભરાય તળાવ;

હૈયે હૈયે ધાવ અરે તેમાં

તરતું જીવનનું નાવ રે.—જગહૈયાં૦

૧

ઉત્તર, અડગ હિમાચલ જેવાં

દીસે સાધુ-ઉર શાંત;

ભાડી ભાડી એ થકી પણ વહેતી

કુંઠ કુંઠ ગંગા એકાંત રે.—જગહૈયાં૦

ચંદ્રે ચંદ્રે હોય કલંક, ને
 સૂર્યે સૂર્યે ડાઘ ;
 હૈયે હૈયે ઘાવ છતાં દીપે
 પુણ્યનાં તેજ અથાગ રે.—જગહૈયાં ૩

ચાર આંગળનું હૈયું છે તેમાં
 કોટિક કોટિક ભાવ :
 કેમ સમાત એ ટૂંકા જગતમાં
 હોત ન હૈયે ઘાવ રે?—જગહૈયાં ૪

ગંગા યમુનાના ઘોઘ સૂકાશે,
 સૂકાશે સાગરનાં નીર ;
 ઊંડા આકાશનાં તેજ સૂકાશે,
 ન સૂકાય હૈયે વાગ્યાં તીર રે.—જગહૈયાં ૫

દહાડે દહાડે અજવાળાંનાં અમૃત ને
 અંધારી અંધારી રાત :
 ઊંડા, અખોલ હૈયાના ઘાવની
 ખોલે અનેરી કો વાત રે?—જગહૈયાં ૬

થાક્યા થાક્યા છે આલમના આત્મા ને

થાકી છે દુનિયાની દેહ ;

કોણ કળે આ શૂન્ય જગતમાં

લાગ્યા હૈયાના સ્નેહ રે ?—જગહૈયાં ૦

૭

જિંઘા આકાશથી પુણ્યરૂપ ઝરતાં

સ્વર્ગગંગાનાં નેવ ;

ધાવે ધાવે હૈયે પ્રભુની પ્રતિમા ને

ગનતા માનવના દેવ રે !—જગહૈયાં ૦

૮

પાપના ભાર ઉતારજો, સ્વામી !

પુણ્યના રસ છલકાવ !

એ રસલીલાના ભોગ ભોગવવા

હો હૈયે હૈયે ધાવ રે !—જગહૈયાં ૦

૯

કિસ્મત

(ગજલ)

ખુદા જાણે લખ્યું હોશે અમારે કિસ્મતે શું આ !

લલાની આ લલાઈમાં ખુરાઈ કંઈ થતે શું આ ! -ખુદા૦

નથી તકસીર કંઈ કીધી, કરી તદ્દળીર કંઈ સીધી :

મગર તકદીર વગર એવી ખુરાઈ આવતે શું આ ? -ખુદા૦

નફાની ના રહી આશા, ખફાના સૌ પડ્યા પાસા :

વફાની આ વફાઈમાં જફા પૂરી હતે શું આ ? -ખુદા૦

ખુફે ખંજર ઊંડું પેસી જિગર નાખ્યું બધું રહેંસી ;

અરે એ નાતરસ પૂની ! ન આવી રહેમતે શું આ ? -ખુદા૦

ગુલોની ચાદરો છાતાં અમારે દિલ પડ્યા કાંટા ;

અરે અફસોસ કિસ્મત ! તું ડૂળાવે દયાનતે શું આ ? -ખુદા૦

અમે ચાહી વફાદારી, પડી ત્યાં તો છરી કારી !

અરે દુનિયા ! ચશમ તારી ઝરે છે આગ તે શું આ ? -ખુદાબ

અમારી દિલલગી ભારી, અમારી એ ગુનેહગારી !

પરેશાની, પશેમાની અમારી મોહળતે શું આ ? -ખુદાબ

અમારાં દર્દનાં આંસુ ગળે નાદાન દુનિયા શું !

ખુદાની એ ખુદાઈમાં અદલ છે આફતે શું આ ? -ખુદાબ

દાન

(ગરબી)

૧

એક જ્યક આબ્યો મારે ખારણે, જય સીતારામ !
 આવી ઊભો તે ભિક્ષા કારણે, જય સીતારામ !
 એા હરિયાસાગર રાજવી ! જય સીતારામ !
 તમ દાને છે દુનિયા લાજવી, જય સીતારામ !
 તમ પુણ્યે આકાશ અજવાળિયાં, જય સીતારામ !
 રહેજો અમર તમ મંદિર માળિયાં, જય સીતારામ !
 દ્યો લોજન, ઊભાં ભૂખિયાં, જય સીતારામ !
 દર્ધ દાન કરો કંઈ સુખિયાં, જય સીતારામ !
 એવું સુણી મેં ભૂખદુઃખ કાપિયું, જય સીતારામ !
 હું જે કંઈ તે મેં આપિયું, જય સીતારામ !
 ગયો, ખાધું ને ખરચી નાખિયું, જય સીતારામ !
 નહિ પાસે જરા પણ રાખિયું, જય સીતારામ !
 ફરી આવી આવી લાગે માગવા, જય સીતારામ !
 હું ન શક્ત ગન્યો ભૂખ ભાગવા, જય સીતારામ !

ફરી જાયક આવ્યો મારે ખારણે, જય સીતારામ !
 આવી ઊભો તે લિક્ષા કારણે, જય સીતારામ !
 એ પુણ્યપ્રતાપી રાજવી ! જય સીતારામ !
 ભૂખિયાંની ભૂખ નિત લાંજવી, જય સીતારામ !
 ધરીએ આશા તમ દાનમાં, જય સીતારામ !
 સ્વર્ગે નામ તમારું જાનમાં, જય સીતારામ !
 દ્યો દાન, ઊભાં અહિં ભૂખિયાં, જય સીતારામ !
 ઠારી અંતર કરજો યુખિયાં, જય સીતારામ !
 એવું સુણી સંતાપ તેનો કાપિયો, જય સીતારામ !
 મેં શુદ્ધ વિચાર એક આપિયો, જય સીતારામ !
 ગયો, જીરવ્યો ને તે જોગવ્યો, જય સીતારામ !
 મંન જગ્યું ને રક્ષ ખરો લોગવ્યો, જય સીતારામ !
 નહિ આવ્યો ફરી તે માગવા, જય સીતારામ !
 લાગ્યો પોતે ભૂખદુઃખ ભાગવા, જય સીતારામ !

પાંપણના પડદા

(ગીત—ભેરવીનો લય)

પાંપણના પડદા ઉપાડો રે,
કોઈ પાંપણના પડદા ઉપાડો, ભલા !
મારાં નયનોની ઉષા ઉઘાડો રે,
કોઈ પાંપણના પડદા ઉપાડો, ભલા !—

ઊંચે ઝૂલેલી અમરવેલી,
ફૂલે ઝૂમેલી ઊભી જ્યોતિ રેત્રી :
તેને ઝીલવા હો હૈડું જગાડો રે,
કોઈ પાંપણના પડદા ઉપાડો, ભલા !
મારાં નયનોની ઉષા ઉઘાડો રે,
કોઈ પાંપણના પડદા ઉપાડો, ભલા !

આત્મા પડ્યો ગુંથવાય તે છૂટશે કહો ક્યારે ?

હિંડે પડ્યો અંધાર તે તૂટશે કહો ક્યારે ?

પ્રભુતાભર્યાં કૂલડોં અહિં ખીલશે કહો ક્યારે ?

નયનો પરમમંદિરસુધા ઝીલશે કહો ક્યારે ?

પ્રહ્લાંડ આ કીકી વિશે સમશે કહો ક્યારે ?—

મારી જન્મોની જડતા જવાડોં રે,

કોઈ પાંપણના પડદા ઉપાડો, ભલા !

મારાં નયનોની ઉષા ઉઘાડો રે,

કોઈ પાંપણના પડદા ઉપાડો, ભલા !

માનવદુઃખ અને પ્રભુનો સ્નેહ*

(૫૬)

પ્રભુ સંભારે રે અમને પળપળે,
એવાં જગમાં છે કેનાં રે ભાગ્ય ?
અંતર ધારે રે અમને પળપળે,
એવો પ્રભુનો છે સ્નેહ અથાગ :
પ્રભુ સંભારે રે અમને પળપળે ! ૧

દુઃખડાં દોહલ રે ઘોળે પળપળે,
મારા પ્રભુનાં એ મોંઘેરાં દાન ;
કાનમાં કોયલ રે બોલે પળપળે,
તેમાં રહીએ સદા ગુલતાન :
પ્રભુ સંભારે રે અમને પળપળે ! ૨

*ધણી નાની વયથી અતિ તીવ્ર શિરોવેદના અને કાનના દર્દથી હું પીડાતો હોવાથી એક દિને એક મિત્રે સવાલ કર્યો કે “ તમને આટલું બહું દુઃખ હોવાનું શું કારણ હશે, અને એમ છતાં તમારું મુખ પ્રસન્ન કેમ રહે છે ? ” એના ઉત્તરમાં આ પદ લખાયું હતું.

આછાં અંધારાં દે સરતાં પળપળે,
 તે તો તેજનાં ઉઘડે કમાડ ;
 લોચન મારાં દે ભરતાં પળપળે,
 તેમાં પીગળે પાપના પહાડ :
 પ્રભુ સંભારે દે અમને પળપળે ! ૩

હૈહું ધળકે દે જળતું પળપળે,
 ઠોકે નિશદિન પુણ્યનું દ્વાર ;
 અધીરું ઝળકે દે મનહું પળપળે,
 રળે ચૂકે તે દિવ્ય દિદાર :
 પ્રભુ સંભારે દે અમને પળપળે ! ૪

તાપ ઉચાટે દે રાગે પળપળે,
 ગાળું બાળું ધરા થઈ જાય,
 આંખલા વાટે દે પાકે પળપળે,
 એવા અમૃતરસ છલકાય :
 પ્રભુ સંભારે દે અમને પળપળે ! ૫

ઘેરી ઘણેરી રે છાયા પળપળે
 આવે આવે ને જાય અનેક ;
 ઝૂમે અનેરી રે કાયા પળપળે,
 તોયં રાખે પ્રભુ અમ ટેક :
 પ્રભુ સંભારે રે અમને પળપળે ! ૬

દુખડાં દેજો રે અમને પળપળે !
 ભલે ડાલજો ચૌદે પ્રહ્લાંડ !
 અંતર વહેજો રે શમને પળપળે :
 ઝીલશું મનભર પ્રભુરસકાંઠ !
 પ્રભુ અંભારે રે અમને પળપળે ! ૭

દુઃખની દેવી

(ગરબી)

આંસુડાં ભરોની મારાં ખાલુડાં રે લોલ !

આંસુડે ઝરે અમોલ્યા ઓઘ ને :

આંસુડાં ભરોની મારાં ખાલુડાં રે લોલ !

આંસુડાંમાં વિશ્વના વિલાસ છે રે લોલ,

આંસુડાંમાં જોગીઓના જોગ ને :

આંસુડાં ભરોની મારાં ખાલુડાં રે લોલ ! ૧

દુઃખની દેવી હું જગતમાવડી રે લોલ,

દુઃખનાં પીયૂષ પાઉં રોજ ને :

આંસુડાં ભરોની મારાં ખાલુડાં રે લોલ !

શિરે પ્રસાધું ઊંડી વાદળી રે લોલ,

નીરના ભરૂં નયને હોજ ને :

આંસુડાં ભરોની મારાં ખાલુડાં રે લોલ ! ૨

અંધકારે લીંપ્યું મારું આંગણું
માંહિં પધરાવ્યા ગુરુદેવ જો :

આંસુડાં ભરોની મારાં બા
ટમકે છે દિવ્ય ઊંડા તારલા રે
દુનિયાને દીનતાની ટેવ જો :
આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુ

પૃથ્વીમાં પ્રકાશની ઝડી ઝરે રે લે
ઝીલે તેને મોંઘી દુઃખથાળ જો :

આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુડાં
થાળે થાળે ધૂળે પ્રાણપાંદડી રે લોલ
ફૂટે તેમાં ફૂલડાંના ફાલ જો :
આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુડાં

પુણ્યકેરા પાટ મારા પંથમાં રે લોલ,
વીર કો કરે ત્યાં વિષયાન જો :

આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુડાં રે
વહાલાં ! વિરાળે વહનહાસ્યથી રે લોલ,
દુઃખડાં તો દેવકેરાં દાન જો !
આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુડાં રે લે

ખાળશો ના

(૫૬)*

ખાળશો ના, કોઈ ખાળશો ના,
જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ ખાળશો ના ! (ધ્રુવ)

ઊંડા જવાળામુળી કુંઈ પડ્યા છે જૂના,
ઊના ઊના કરી ઉઝાળશો ના :
જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ ખાળશો ના ! ૧

તપી તપી ઉઘાટે આવ્યાં જળઘાટે,
વાટે વાટે ફરી ઉઝાળશો ના :
જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ ખાળશો ના ! ૨

દિલમાંના દેત્યો જે સૂતા દિલ ફેલી,
ખોળી ખોળી તેને પંચાળશો ના :
જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ ખાળશો ના ! ૩

* “ક્યા માગું રે મેં ક્યા માગું, એસી ટૂંકીસી હંદગીએ ક્યા માગું ?”—એ ચાલ.

અંધકારે લીંપ્યું મારું આંગણું રે લોલ,
માંહિં પધરાવ્યા ગુરુદેવ જો :

આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુડાં રે લોલ !

ટમકે છે દિવ્ય ઊંડા તારલા રે લોલ,—
દુનિયાને દીનતાની ટેવ જો :

આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુડાં રે લોલ !

પૃથ્વીમાં પ્રકાશની ઝડી ઝરે રે લોલ,
ઝીલે તેને મોંઘી દુઃખથાળ જો :

આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુડાં રે લોલ !

થાળે થાળે ધૂળે પ્રાણપાંદડી રે લોલ,
ફૂટે તેમાં ફૂલડાંના ફાલ જો :

આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુડાં રે લોલ !

પુણ્યકેરા પાટ મારા પંથમાં રે લોલ,
વીર કેા કરે ત્યાં વિષપાન જો :

આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુડાં રે લોલ !

વહાલાં ! વિરાજે વદનહાસ્યથી રે લોલ,
દુઃખડાં તો દેવકેરાં દાન જો !

આંસુડાં ભરોની મારાં બાહુડાં રે લોલ !

બાળશો ના

(૫૬)*

બાળશો ના, કોઈ બાળશો ના,
જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ બાળશો ના ! (ધ્રુવ)

ઊંડા જવાળામુખી કુંઈ પડ્યા છે જૂના,
ઊના ઊના કરી ઉઝાળશો ના :
જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ બાળશો ના ! ૧

તપી તપી ઉચાટે આવ્યાં જળઘાટે,
વાટે વાટે ફરી ઉઝાળશો ના :
જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ બાળશો ના ! ૨

હિલમાંના દેત્યો જે સૂતા હિલ ફેલી,
ખોળી ખોળી તેને પંખાળશો ના :
જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ બાળશો ના ! ૩

* “ક્યા માગું રે મેં ક્યા માગું, એસી ટૂંકીસી ઇંદગીએ ક્યા માગું ?”—એ ચાલ.

દુઃખના તે પહાડમાંથી ગંગા ઉતારી,
વારી વારીને પાછી વાળશે ના :

જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ બાળશે ના ! ૪

જ્યોતિ જ્યોતિમાં બાળી કુંદનની કાયા,
માયા માયા કહી આડું ભાળશે ના :

જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ બાળશે ના ! ૫

ભૂત ભીડાયાં પાછળ, ઉઘડે મહાભાવિ,—
આવી આવી તે શમણાં બાળશે ના :

જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ બાળશે ના ! ૬

ભસ્મે ઢાંડયા અંગારા જીવનના મૂકી,
ફૂંકી ફૂંકી તેને પ્રજાળશે ના :

જગતઝાળમાં બળ્યાંને વધુ બાળશે ના ! ૭

સંક્યાદ્રાણે સાગરકિનારે

(હરિગીત)

ગંભીર સાગર ઉછળતો ધુજવે ધરા ગર્જન કરી,
 ને ઘોષ તેના ગગનને ધૂમાવતા ખુબ ધુન ભરી;
 એ ઘોષના તરતા તરંગે કિરણરંગો પ્રોધને,
 નગવેલડી પાછળ સૂતો રવિ સૌમ્ય સંઘ્યા મોહીને. ૧

ચુંમે શિખર આકાશને ત્યાં કનકસરિતા રેલતી
 અંધારમુખ વહોં જાય ધીમે રંગ વ્યોમે ખેલતી;
 શિખરો નોંચે છાયા ઊંડી લંબાતોં જાય ધરા પરે,
 ને મંદમંદા ચંદ્રિકા નિજ સ્નેહશ્વાસે જગ ભરે. ૨

સાગર ફૂટે નિજ તાનમાં, ભરતી ભરે, ખાત્રી કરે,
 ને ગૂઢ લેખે જગતનો ઇતિહાસ તટ પર ચીતરે:
 ફોં એજ સાગરતીર હું આવી પહું તે વાંચવોં,
 પણ એક કંઈ સમજું જરા ત્યાં હૃદય લગે નાચવા. ૩

એ ધન્ય પળમાં હૃદયના તારો ઝીણા ઝઝણી રહે,
 રણકાર કંઈ ઊઠે દિવે, નવજ્યોતિ કંઈ આંખે વહે:
 સંસારના અંગારની ત્યાં ઝાળ ના કંઈ લેગતી,
 પણ ભાવિતું ઉર ચીરતી નવકલ્પના કંઈ જાગતી. ૪

એ મિષ્ટ પળમાં અંતરે મૃદુ ભાવ કંઈ જન્મે નવા,
 ઘડી રક્ત સાથે શ્વાસને પણ તે કહે થંભી જવા;—
 આંખો છતાં દેખે નહીં, કણ્ઠો છતાં સૂણે નહીં.
 પણ આત્મ ઊંડો જાગી વધુ દેખે વધુ સૂણે તડિં. ૫

એ પળ વિશે પડી રેતોમાં, હું જોઉં ઊંચે ને નીચે:
 રજની ધીમે અંધારજળ આકાશથી જગ પર સિંચે;
 પહાડો, મિનારા, વૃક્ષ સૌ—દુનિયા બધી તેમાં ડૂબે,
 એ નિત્યપ્રલયજ નિરખવા તારા નલે નીકળી જીલે. ૬

દુનિયા ડૂબે, દુનિયા તરે: એ જોય માનવ સર્વદા;
 આ વિશ્વના પલ્લાતણી દાંડી રહે નવ સ્થિર કદા;
 દુનિયા તરે, દુનિયા ડૂબે: માનવ ઊઠે, માનવ સૂએ,
 ને ભાર વહેના પ્રાણીયું આલી જતું સવળું બુએ. ૭

હુનિયા હૂંખે, હુનિયા તરે : તરતાં હૂંખે, હૂંખતાં તરે :
 હૂંખતાં વીણે મોતી અને તરતાં ઝીંલે તારા કરે !
 એ વીણતું, એ ઝીલતું; આ વિશ્વ આદ્યું જાય છે,
 અગણિત વર્ષ થયાં ઉભય પદ્મનાં હિંદોળા ખાય છે. ૮

હુનિયા બધે અધુરી દિસે, માનવ બધું સમજે નહીં :
 આ સત્ય શું, આ શુદ્ધિ શું, કરીને પડે શંકા મહીં ;
 અધુરું દિસે નજરે બધું તે પૂર્ણ સર્વ થશે મળી,
 છૂટી પડી લાગે કડી સંધાય ત્યારે સાંકળી. ૯

નહિ સત્ય દુર્ગમ કેા થકી, નહિ શુદ્ધિ દુર્ઘટ કેા દિવે :
 જોતા બધા તારા જુએ, કુસુમો બધાં કાજે ઝીંલે ;
 જયમ મહેલથી ત્યમ ઝૂંપડેથી ધૂમ્ર વ્યોમજ જાય છે :
 પણ માનવીથી માનવી જૂદોજ કંઈ દેખાય છે. ૧૦

આ દૃશ્યભેદે વિશ્વપદ્મું તો ભરાતું ડોલતું,
 કેા દૂર દિવ્યપ્રસંગ માટે સૃષ્ટિને હિંચોળતું ;
 કર્ત્તવ્ય કરતો માનવી નિજ ભાગ નાખે તે વિશે,
 શંકા કરે નહિ કે ન ભેદાભેદ જાણે કેા મિશે.

માટી થકી કંચન જડે, પથ્થર વિશે રત્નો મળે,
હા, તેમ માનવદેહમાંથી દેવ આખર ઝળહળે !
સુખદુઃખનું આ વૃક્ષ વધતું મંજરી ભર ધારશે,
ફળફૂલથી ઝૂકી રહી આનંદ દિવ્ય પ્રસારશે. ૧૨

કંઈ પર્વતો પૌંગળી જઈ આકળ સમા ઊડી જશે,
પડશે ધરા સાગરમુખે, સાગર હઠી ખાલી થશે,
ખરશે ઉઠું, રવિ શીત થશે, પડશે શશી કાળો ખમાં,
પણ માનવી કર્તવ્યવશ વધતો જશે નિજ તેજમાં ! ૧૩

જે તેજ વેરાયું જગે તે બિંદુરૂપ રહ્યું બધે,
આ વિશ્વમાં તારા સમું નિયમે રહી આગળ વધે;
અંધારમાં ઘસડાય પણ છે દૃષ્ટિ દૂર દિશા લણી,
કેા મહાતેજ વિશે જઈ મળશે બધી જ્યોતિકણી. ૧૪

નીચે પડી આ રેતીમાં જોઈ જોયા આકાશને,
આતુરનયન નિરખું ગગનમંડળ રમાતા રાસને :
ગ્રહાંડ કુલ અમકારતુંજ તણાય ઊંડી તાનમાં,
ને આ ધરા પણ દોડતી લઈ જાય સૌ તે સ્થાનમાં. ૧૫

તો હે મહામુખ સાગરા ! તુજ વેષ નિત્ય ગળાવજે !
 એ વેષમાં અમને સદા કર્તવ્ય અમ સમજાવજે !
 તુજ નિત્યજાગૃત હૃદયનું બળ આપજે અમને જરા,
 આ પણ સમી કંઈ ધન્ય પણ દેજે ઘણી, હે સાગરા ! ૧૬

અંધારમાં આ તારક્ષા નિજ પંથમાં વાધે ક્રમે,
 આકાશભરતા ભવ્ય તેજે જઈ પ્રભાતે સહુ સમે :
 ત્યમ આ ધરા પર ધૂમતા, હે સાગરા ! આપણુ જશું,
 તે દૂર દિવ્યપ્રસંગમાં તું, હું, બધા સાથે થશું ! ૧૭

નાચ

(ગરબી)

એક રસિયો રહ્યો ફર ફર,

થનગન નાચે રે!

એના નાચે જગત ચકચૂર,

રસભર રાચે રે!— (ધ્રુવ)

રસિયો નાચે પ્રીતિના ચોકમાં,

જાગે જગત ઝમકારે રે;

પદે પદે નવજ્યોતિ ઝરે ઊડી,

જાગે જીવન અમીધારે :

હો! થનગન નાચે રે! ૧.

નાચે આકાશ, નાચે તારલા, ને
 નાચે સૂરજ ને ચંદ્ર રે;
 નાચે ધરા, નાચે સિંધુ ધમકતો,
 હૈયે મારે નાચે પડછંદા :
 હો ! થનગન નાચે રે ! ૨

ઊંડે આનંદ એક નાચે અલખેલડો,
 રેલે અખંડ રસહેલી રે;
 ભરતી ભરાય જગઅંગે ઉછળતી,
 રંગે ભીંજાય ઘેલી ઘેલી :
 હો ! થનગન નાચે રે ! ૩

નાચે રીઝાય કોઈ, નાચે ખીંજાય કોઈ,
 નાચે ભીંજાય સહુ સાથે રે;
 વાંછીચૂંછી પડે પગલી જગતની,
 તોય રાખે ધરી નિજ હાથે :
 હો ! થનગન નાચે રે ! ૪

આધી દિશાઓ ધીમે જોલતી ને
 જામે પુનીત ગીત ઘેરાં રે;
 ભુવન ભુવનમાં ઉઘડે આંખલડી,
 નાચે હૈયે શમણાં અનેરાં :
 હો ! થનગન નાચે રે ! ૫

રસિયાં ! આવો, કુમકુમ પગલે,
 નાચે દર્દીઓ સહુ તાળી રે;
 નાચો, નાચો, મારા રસિયાના નાચમાં
 તાળી ન જાય કદી ખાલી :
 હો ! થનગન નાચો રે ! ૬

નવભૂમિ

(૫૬)*

ઊભું વ્યોમ ઊંચે જગ છાઈને રે,
 ઊભું ધરણી સાગર શીર ને,
 ઊભું રાત દિવસ ગળડાવતું રે,
 ઊભું લબ્ય મહાગંભીર ને :

ખાંધી સર્વ દિશા આ વિશ્વની રે. ૧

ધરણી ધગતી, સાગર ઉકળે રે,
 વનમાં કાંટા, સિંધુ કરાળ ને ;
 ઊભું વ્યોમ ઊંચે, આપણ નીચે રે,
 તમ અમને લેતું એક ક્ષણ ને :

એક કદમમાં વિશ્વ સમી જતું રે. ૨

ઘડી બે ઘડી જશે અધમીટમાં રે,
 પુણ્યપદો સંભળાશે દ્વાર ને :
 ઉકળતા સાગર નહિ ઘોરતા રે,
 નહિ કાંટા, ન ધરાઅંગાર ને ;

જઈશું પ્રિય એવી નવભૂમિમાં રે ! ૩

* “ઓધવ ! એક વાર ગોકુળ સંચરો રે,”—એ યાત્ર.

કૂલડાં વેરંતી ધરણી હુસે રે,
 સાગર છલકે અમીનિધાન જો :
 ઊભું વ્યોમ નીચે, આપણુ ઊંચે રે,
 પ્રભુપગલાંનું જાદુઈ પાન જો !

સમતું વ્યોમ ઊંડું પ્રભુઅંતરે રે. ૪

વહાલાં ! પ્રભુના મીઠા જોલડા રે
 વરસે ધરણી સાગર શીર જો,
 દ્વારકમાન દીપે નવધામની રે
 ઉપર ભવ્ય મહાગંભીર જો,

ત્યાંથી જવું પાવન પ્રભુદેશમાં રે. ૫

પહો કાઠે ને છાયા ઉડતી રે,
 ભુવન ભુવન ઉઘડે ભરરંગ જો :
 છો આજે રજની ગુંગાવતી રે,
 કાલે નવલ પ્રભાત સુસંગ જો :

વહાલાં ! ઊંચે વ્યોમ નિહાળીએ રે ! ૬

પ્રભુનાં ઘેલાં

(૫૬)

પ્રભુનાં ઘેલાં બનીએ, વહાલાં ! પ્રભુનાં ઘેલાં હ.
હો વહાલાં ! પ્રભુનાં ઘેલાં હ.—(ધ્રુવ)

જગડાહ્યાનું ડહાપણ ડાલે, તેશું ન બોલે નાથ,
હો હ, તેશું ન બોલે નાથ;
જગડાહ્યાં જો બને પ્રભુઘેલાં તો પ્રભુજી આવે સાથ :
હો વહાલાં ! પ્રભુનાં ઘેલાં હ. ૧

ભરણખોરે ઘોર અંધાંડ, ભરદરિયે જળખોટ,
ભુઓ હ, ભરદરિયે જળખોટ ;
જગજ્ઞાનીનું જ્ઞાન ગંધાતું જગજ્ઞાનીને કોટ !
હો વહાલાં ! પ્રભુનાં ઘેલાં હ. ૨

મોંઘેરા મહેલ ને કિલ્લા કચેરી, કોઈ ન આવે કામ,
જગતમાં કોઈ ન આવે કામ ;
કૂંકે વંટોળીઆ, ધરણી કંપે, ત્યાં વીર પણ હારે હામ :
હો વહાલાં ! પ્રભુનાં ઘેલાં હ. ૩

આજે જાજે નહિ, રેલો ડૂબે નહિ, કાપે ન કોટિક વીજ,
 કદાપિ કાપે ન કોટિક વીજ ;
 અમૃતક્ષ્મી એ અંતર ધારે પ્રભુઘેલાંની પતીજ :
 હો વહાલાં ! પ્રભુનાં ઘેલાં જી. ૪

ઘેલાં રે ઘેલાં, આપણુ ઘેલાં, ડાહ્યાં હસે ધરી ગર્વ,
 ભલે રે ડાહ્યાં હસે ધરી ગર્વ ;
 એવાં ડાહ્યાંનાં હાસ્યરુદ્ધનમાં દુનિયા ડૂબી ગઈ સર્વ !
 હો વહાલાં ! પ્રભુનાં ઘેલાં જી. ૫

જે આંખે જે ચિત્ર ન દેખે, જે કાને ન જે બોલ,
 સુણે કે જે કાને ન જે બોલ ;
 ઘટઘટ પ્રભુઘેલાંના પ્રાણતું ડાહ્યાં કરે શું તોલ ?
 હો વહાલાં ! પ્રભુનાં ઘેલાં જી. ૬

ઘેલો આત્મા, ઘેલું હૃદય, ને ઘેલો આપણો સાથ,
 હસી લ્યો ! ઘેલો આપણો સાથ ;
 એવાં ઘેલાંના આનંદે હસવા, ઘેલા બને જગનાથ !
 હો વહાલાં ! પ્રભુનાં ઘેલાં જી.

જીવનસંકથા

(૫૬)*

સખી ! ઝૂમાઈ પ્રાણુની પાંખડી રે,
અધસૂકી લાગે શું વસંત ને;
ખાંચી ખાંચી વરસે મેઘલા રે,
અધુરાં અજવાળાં ઉતરંત ને :

સખી ! કંઈ ચાલી ગયું જીવનથકી રે ! ૧

મીઠાં તેજેમય સ્વપ્નાં હતાં રે,
ધરણીમાં કંઈ દીપતી ન્યોત ને;
ઝળહળતી ઊંડેરી આંખડી રે,
સંદેશા દેતા ખદોત ને :

સખી ! જીવનમાં એવું કંઈ હતું રે. ૨

* “ ઓધવ ! એક વાર ગોકુળ સંચરો રે, ”—એ ચાલ.

વનલીલામાં પ્રાણ વસાવતો રે
 પંખીડાંને પુણ્યસમાજ ને;
 કુંજેકુંજ મૂળી ખાલી દિસે રે,
 અધુરું અધુરું લાગે આજ ને :
 સખી ! જીવનમાં કંઈ જીવું થયું રે. ૩

ઉઘડતા પ્રત્યેક પ્રભાતમાં રે,
 કે પુણ્યોશું ખીલતે ફૂલ ને,
 રંગો કંઈ આવે ને જાય છે રે,
 પણ કંઈ ગઈ તે પ્રભા અતૂલ ને :
 સખી ! કંઈ જીવનમાં ઘટતું દિસે રે. ૪

આજે એજ જિભી તરુવેલડી રે,
 એજ ઉપર છાયું આકાશ ને,
 ધૂમતી રવિચંદ્રાની ખેલડી રે
 વેરે એજ અલૌકિક હાસ ને :
 સખી ! પણ કંઈ એમાંથી ઉડી ગયું રે. ૫

સખી ! આ ધરણી તંજતી તેજને રે,
 કે આ ભૂલતી મારી આંખ ને ?
 અંધારે ગૂંથાયું તેજ, કે રે
 તેજતણી ખીડાતી પાંખ ને ?

સખી ! કુંઈ એવું અગમ્યજ શું હશે રે ? ૬

શું સૌંદર્ય ન ધારે એકતા રે,
 કે નવ ધારે માનવઉર ને ?
 જ્યોત અખંડ અચળ પથ પર દીપે રે,
 કે વધતાં ખસતી તે દૂર ને ?

સખી ! કુંઈ એવી સમસ્યા સૃષ્ટિની રે ! ૭

ટહુકા કરતાં ખુલખુલ કોઢિલા રે,
 તે સાથે રસ ઝીલતાં વૃક્ષ ને :
 નાચે થનથન મોંઘા મોરલા રે,
 તારા દમકે નયને લક્ષ ને :

સખી ! એ સર્વ લહું કુંઈ અંતરે રે ! ૮

પણ આ સાગર ઊંડા ઘોરતો રે,
 ને પીંપળ ઊભાં સૂકાઈ જો;
 ઊંડા કંઈ નિઃશ્વાસ વહાવતાં રે,
 કરતાં એજ ઠથા મુખ ઠાંઈ જો :

સખી ! ક્યાં મોંઘેરાં શમણાં ગયાં રે ? ૯

નિદ્રા જેવું જીવન આપણું રે,
 એક રજનીનો જન્મ જણાય જો ;
 કૂટી તારા સંધ્યાતેજથી રે
 વધતાં અંધારે ગૂંથાય જો :

સખી ! એવા જીવને પડદા પડે રે. ૧૦

પણ તે શમણાંની છાયા રહી રે,
 અગ્નિને ભારેલી રાખ જો ;
 જીવનવનમાં વધતા પ્રાણને રે
 તિમિરે તેજતણી રહે ઝાંખ જો :

સખી ! સ્મરણે કંઈ સત્યો જાગતાં રે ! ૧૧

ઊંડી કાળી છાયા મેઘની રે,
 કે પ્રહ્લાંડમર્યા ભરશેર ને,
 નહિ ઢાંકી, નહિ ભૂલાવી શકે રે
 એ સ્મરણોના પ્રિય અંકેર ને;

સખી ! અમીસાગરતીર એ કુંઘ ઉગે રે. ૧૨

તો આ અંધારે નભગંગને રે
 નેતાં તારકશું જલું તીર ને :
 ઉતરતા જીવનના પંથમાં રે
 ધર્મ અને શ્રદ્ધામાં ધીર ને :

સખી ! કુંઘ એ અંતર બળ આપતું રે. ૧૩

સખી ! આ વનલીલામાં નાચતાં રે
 પંખીડાં રેલે રસરેલ ને,
 ને આ ઝરણાં દેડે ફૂદતાં રે,
 એમ હતા મુજ બાળકખેલ ને :

સખી ! તો એ આજે વધુ વહાલીડાં રે. ૧૪

પણ આ સાગર ઊંડો ઘોરતો રે,
 ને પીંપળ ઊભાં સૂકાઈ ને;
 ઊંડા કંઈ નિઃશ્વાસ વહાવતાં રે,
 કરતાં એજ કથા મુખ કાંઈ ને :

સખી ! ક્યાં મોંઘેરાં શમણાં ગયાં રે ? ૯

નિદ્રા જેવું જીવન આપણું રે,
 એક રજનીનો જન્મ જણાય ને ;
 ફૂટી તારા સંધ્યાતેજથી રે
 વધતાં અંધારે ગૂંથાય ને :

સખી ! એવા જીવને પડદા પડે રે. ૧૦

પણ તે શમણાંની છાયા રહી રે,
 અગ્નિને ભારેલી રાખ ને ;
 જીવનવનમાં વધતા પ્રાણને રે
 તિમિરે તેજતણી રહે ઝાંખ ને :

સખી ! સ્મરણે કંઈ સત્યો જાગતાં રે ! ૧૧

ઊડી કાળી છાયા મેઘની રે,
 કે પ્રહ્લાંડમર્યા ભરશેર ને,
 નહિ ઢાંકી, નહિ ભૂલાવી શકે રે
 એ સ્મરણોના પ્રિય અંકાર ને :

સખી ! અમીસાગરતીર એ કુંઘ ઉગે રે. ૧૨

તો આ અંધારે નભગંગને રે
 નેતાં તારકશું જહું તીર ને :
 ઉતરતા જીવનના પંથમાં રે
 ધર્મ અને શ્રદ્ધામાં ધીર ને :

સખી ! કુંઘ એ અંતર બળ આપતું રે. ૧૩

સખી ! આ વનલીલામાં નાચતાં રે
 પંખીડાં રેલે રસરેલ ને,
 ને આ ઝરણાં દેડે કૂદતાં રે,
 એમ હતા મુજ બાળકજેલ ને :

સખી ! તો એ આજે વધુ વહાલીડાં રે. ૧૪

સંધ્યામેઘે રંગ રમી સમે રે

ને આથમે તેજોનું તેજ જો :

સંકેલાશે તેમ જીવન જગે રે

પ્રભુજીની પ્રભુતામાં જોજ જો :

સખી ! ત્યારે પણ તે કંઈ દોરશે રે ! ૧૫

અગોચર ધામ

(રાગ માલ)

એક મોંઘું અગોચર ધામ રે

મારા અંતરનો આરામ.— (ધ્રુવ)

જોઉં જોઉં ત્યાં આંખ ભૂલે ને

જોક્ષી જોક્ષી ભૂલું નામ ;

જોગું જોગું પણ સહેજમાં સરકે

હાથ આવ્યો વિશ્રામ રે,

એક એવું અગોચર ધામ.

૧

રાતદિવસ નહિ, તેજતિમિર નહિ,

નહિ કોઈ કાળ કે ઠામ ;

પૃથ્વી, પાતાળ, આકાશ નહિ, ડુંઘ

રૂપ ન રંગ ન નામ રે,

એવું એક અગોચર ધામ.

ખાંધી દિશા પણ શોધી જડે નહિ,
 શોધી જડે નહિ વાટ;
 પંથ પડ્યો કંઈ પાય નીચે, પણ
 ગોત્યા ગંગાના ઘાટ રે,
 એવા એક અગોચર ધામ. ૩

ભર્યાં સરોવર નીરથકી ને
 હંસલા ઊભા તીર;
 નીર દીઠાં નહિ, શોષ છિપે ત્યાં
 કોણ પેગંબર પીર રે?—
 એવું એક અગોચર ધામ. ૪

વાટમાં પૂછો, ઘાટમાં પૂછો,
 પૂછો સકળ સંસાર:
 તારકજૂંઠશું રોજ અંધારે
 નાવે ભટકતાં પાર રે,
 એવું એક અગોચર ધામ. ૫

પંખી પડે ઝંપલાવી ન સિંધુમાં
 શોધવાને આકાશ :
 મરુ છ ઉડે નહિ તેમ નભે, શીદ
 માનવની ઊંઘ્રી આશ રે,
 જોવા દૂર અગોચર ધામ ? ૬

સૂની સૂની આં કલ્પના આપણી
 શોધે શું તારકપાર ?
 જ્ઞાન માંડે તો ગાન સુણે અહિંજ
 મર્ત્યધરાને દ્વાર રે;
 રહ્યું અહિંજ અગોચર ધામ. ૭

દેવ અને મહાદેવ બધા અહિં
 મળતા હજી ઠોરેઠોર :
 પત્ર હલાવો, શિલા ઉથલાવો, ત્યાં
 પ્રગટશે દિવ્ય અંકોર રે,
 વસ્યું અહિંજ અગોચર ધામ. ૮

કાશી મથુરાં કે મહા મદીના

મળશે હૃદયને ઘાટ :

જોજો, જોજો, જરા આત્મથી માગો, ત્યાં

પ્રગટશે સ્વર્ગના પાટ દે,

મોંઘું મળશે અગોચર ધામ ! ૯

અંતરસ્વર્ગના પાલવ પકડી,

ધરણે અખંડ એક આશ :

દેાતી જગતમાં ઝીલશે ને ભરશે

આત્મા ઊડેરાં હાસ દે,

જોઈ મોંઘું અગોચર ધામ ! ૧૦

વિશ્વનું ગુહ્ય

(ગઃબી)*

એક વસ્તુ રહી છે ગૂઢ, પ્રગટ તે કોણ બતાવે ?

હુંદ્યા જ્ઞાની ધ્યાની બની મૂઢ, પ્રગટ તે કોણ બતાવે?—(ધ્રુવ)

સાત પડો અંધારનાં વીંટયાં છે ચોપાસ,

એકેકથી ગાઠાં અધિક, તેમાં ઊંડે ઊંડે રહ્યો વાસ :

પ્રગટ તે કોણ બતાવે?— ૧

કંઈ કંઈ રજ એ વસ્તુની પડ ફેડી વેરાય ;

જ્યમ જ્યમ પડ એ ખોળીએ, ત્યમ ત્યમ દૂર જતી તે જણાય :

પ્રગટ તે કોણ બતાવે?— ૨

માનવ વસ્તુ બૂલીને રજમાં રહે અંજાર્ધ ;

જ્યમ જ્યમ રજ ચળકે ઘણી, ત્યમ ત્યમ અંધાર રહે ગૂંથાર્ધ :

પ્રગટ તે કોણ બતાવે?— ૩

એ રજને પણ કદી કદી વીંટે વાદળ ઘોર ;

અમકે અપળા આલમાં, વળી સિંધુ કરે બહુ શોર :

પ્રગટ તે કોણ બતાવે?— ૪

* “લોચન મનનો રે કે ઝવડો લોચન મનનો,”—એ આશ.

કાશી મથુરાં કે મલ્લા મદીના

મળશે હૃદયને ઘાટ :

જોજો, જોજો, જરા આત્મથી માગો, ત્યાં

પ્રગટશે સ્વર્ગના પાટ દે,

મોંઘું મળશે અગોચર ધામ ! ૯

અંતરસ્વર્ગના પાલવ પકડી,

ધરણે અખંડ એક આશ :

દેાતી જગતમાં ઝીલશે ને ભરશે

આત્મા ઊંડેરાં હાસ દે,

જોઈ મોંઘું અગોચર ધામ ! ૧૦

વિશ્વનું ગુહ્ય

(ગરબી)*

એક વસ્તુ રહી છે ગૂંઠ, પ્રગટ તે કોણ બતાવે ?

હૃદય જ્ઞાની ધ્યાની બની મૂઠ, પ્રગટ તે કોણ બતાવે ?—(ધ્રુવ)

સાત પડો અંધારનાં વીંટયાં છે ચોપાસ,

એકેકથી ગાઠાં અધિક, તેમાં ઊંડે ઊંડે રહ્યો વાસ :

પ્રગટ તે કોણ બતાવે ?— ૧

કંઈ કંઈ રજ એ વસ્તુની પડ ફેડી વેરાય ;

જ્યમ જ્યમ પડ એ ખોળીએ, ત્યમ ત્યમ દૂર જતી તે જણાય :

પ્રગટ તે કોણ બતાવે ?— ૨

માનવ વસ્તુ બૂક્ષીને રજમાં રહે અંજાર્ધ ;

જ્યમ જ્યમ રજ ચળકે ઘણી, ત્યમ ત્યમ અંધાર રહે ગૂંથાર્ધ :

પ્રગટ તે કોણ બતાવે ?— ૩

એ રજને પણ કદી કદી વીંટે વાદળ ઘોર ;

અમકે અપળા આલમાં, વળી સિંધુ કરે બહુ શોર :

પ્રગટ તે કોણ બતાવે ?— ૪

* “લોચન મનનો રે કે કંઈડો લોચન મનનો,”—એ ચાલ.

ગાઠાં જંગલ ઝાડી ને ભાંડી ગુહા ને પહાડ :

લેદી લેદી અલેદ્ય રહે વળી કુંઘ કુંઘ આઠ કરાડ :

પ્રગટ તે કોણુ બતાવે?— ૫

તેજ છતે જગ અંધ છે, આંખ છતે જન અંધ :

આત્મા છુપાયો આત્મનો, ત્યાં કોણુ છોડે અંધારના બંધ ?

પ્રગટ તે કોણુ બતાવે?— ૬

ભાંડી ભાંડી વસ્તુ ને ભાંડી ભાંડી આશ :

માનવ મોરલીને તણ ફૂંકે અગ્નિ-ફૂંકણીમાં શ્વાસ :

પ્રગટ તે કોણુ બતાવે?— ૭

વિશ્વ છુપાવે વસ્તુને ; કોમળ માનવદૃષ્ટ ;

વસ્તુપ્રકાશ અસહ્ય છે, તેને ઢાંકે જગતનાં કષ્ટ :

પ્રગટ તે કોણુ બતાવે?— ૮

તોય જગત ને કાળ એ પોષે માનવબાળ ;

જ્યાં તક દૃષ્ટિ ઠરે નહીં, ત્યાં તક કેમ ઝીલે તે ઝાળ ?

પ્રગટ તે કોણુ બતાવે?— ૯

જોશે અનિમિષ આંખ જ્યાં ભરમધ્યાહ્ને સૂર ;

વિશ્વ જશે સરી આંખથી, પછી વસ્તુ મળે પૂરનૂર,

પ્રગટ રૂપ ધન્ય બતાવે!—૧૦

સ્વર્ગને ખારણે

(ખંડ હરિગીત)

૧

ભિક્ષુકે ઊભો આ ખારણે,

મૂઠો ભીંખને કારણે ;

ભર ધૃષ્ટિમાં

તુજ દૃષ્ટિમાં

સંહુ છે સમાન ઉધારણે.

જગથી અને જગતેજથીજ તબચલો,

જનચક્ષુ ને નભતારદાર્યો હોણાયલો,

આ અણુછૂટયા અંધારમાં,

આત્મ રૂંધતા ભારમાં,

ઊભો છું કાળકટાક્ષથી ભેદાયલો :

!જનીતણો રથ નય ધીરે ચૂરતો મુજને સંદાં ;

દીનનાથ ! તારા વિશ્વમાં આ તું છતે શી આપદા ?

૨

હા, હતોં ઉષા મુજ આંખમાં,

તેજરંગી લાખમાં,

ગુલ ધારતી,

ઉર ઠારતી,

સંધ્યા ભરી'તી પાંખમાં;—

નવવ્યોમખુલતાં સ્વપ્નમાં વીંટાઈને

હું સુખવિચાર વિશે સૂતો ગૂંથાઈને;

એ સ્વપ્નવસ્ત્રો મુજ ગયાં

દેહથી ઉતરાઈ જ્યાં;

સંધ્યા ઉષા પણ સર્વ ગંધ લૂંટાઈને :

ઊભો દિગંબર તુજ કને એ ઊંઘમાંથી જાગતો,

એ નાથ ! આ નાચાર તુજ બસ પ્રેમભિક્ષા માગતો !

પ્રિય સ્વર્ગખડાર મૂક્યો મને,

રાખ્યું વચમાં બોમને;—

ઘડોઘડો રડી,

નભતર ચઢી,

હું ચુંબું તારક સોમને :

હું સ્વર્ગ કેરાં કૂલ પણ ભૂલી ગયો,

કંઈ મંદ છાયામાં તહિં ફૂલી રહ્યો;—

તુજ આંગણું ઊંચું પડ્યું,

હૃદય નીચે આથડ્યું;

તુજ માંડવો વધુ કૂલથી ભૂલી રહ્યો :

લહરી સરે નીચે સુવાસિત, ઝડપોં તે ઊર હું

ને એ સુગંધથી હું ફૂલની કલ્પના કંઈ કંઈ કે

રે પૃથ્વીને જોળે પડી
 દિવસ કંઈ કાઢ્યા રડી;
 મન રોળતો
 જગ જોળતો

આકાશનેજ ખલે ચઢી;
 પ્રત્યેક પવન પૂઠે પડ્યો હું આશમાં,
 નવરંગ ગર્લોગૂચી ક્યો આકાશમાં,
 પાણુ એ પવનરથધૂળથી
 આંખ મુજ ત્યાં ભૂલતી,

ને વિપથ જઈ તૂટી પડું કે પાશમાં :
 ગત દિવસના ઢગલા તળે મુજ જીવન ઘાયલ છે પડ્યું;
 તુજ પ્રેમના શું પ્રહાર ઝીલવા, નાથ ! આ અમ ઉર ઘડ્યું ?

૫

ગાળેલ ઊના હેમની

શુદ્ધ ધારા પ્રેમની

તુજ જગ વહે,

ને બાધું દહે

એ તમમાયા ક્ષેમની :

દ્રવ્યરૂપ છે તુજ વિશ્વક્ષેત્ર રસે ભર્યા,

તુજ તેજબીજ અમૃતતવપૂરિત છે કર્યા,

પણ ધગધગિત ધારા પડે,

જેતરો તુજ તે વડે

ત્યાં જેડતો તું જાય હાસ્ય પૂરી નર્યા :

ઓ નાથ ! તારાં ક્ષેત્ર પાદે રુદનતાપ વતે ખરાં,

શું મૃત્યુનું ખાતર દઈ હૈગાઠવાં તુજ જેતરાં ?

૬

તુજ ચરણ ચાલે મુજ શિરે,

તમ દેહ ભરે નીરે,

મુજ નસનસે

જીવન કસે,

તુજ હજ ફરી ચીરા ચીરે ;

કંટક અને ખડિયાં બધે રોળાઇને,

બની એકરસ રૂહેતાં રસે ચોળાઇને ;

તુજ તેજબીજ ખિલાવવા

પછી ફેટે અંકુર નવા,

ને મોદલર રહું તુજ પવન જૂલાઇને :

હે નાથ ! હું-મય પાક એ તૈયાર કર તુજ તાપથી ;

સ્થિતિ થાય મુજ તુજ ખારણે, એ ધન્ય પળથઈ રહું મથી !

૭

બહુ વેળ હું સંધ્યા સમે

જેઠ રહું રવિ આથમે,

ને સ્વપ્નશું

નિરખું કશું

ત્યાં સ્વર્ગ હસતું યોગમે :

આ સૃષ્ટિ દૃશ્યાદૃશ્ય વચ્ચે જૂલતી,

કંઈ લાવિને જોવા જતી ત્યાં ભૂલતી ;

એ સર્વ જિજ્ઞાસા તણ,

વર્તમાનજ રહું લણ,

એ બીજમાંહિંજ લાવિ છે વસ્યું મૂળથી :

આકાશની કંઈ-તોતળી બોલી મથું હું બોલવા,

ત્યાં મર્ત્ય સંગીતમાધુરી સુજ જાઉં ભૂલી બોલવા !

૮

લિક્ષકે ઉભો તુજ ખારણે,

મૂઠી ભીંખને કારણે ;

છે સ્ત્રિમાં

મુજ દષ્ટિમાં.

તુંજ મારણે કે તારણે !

તુજ તાપથી મુજ વસ્ત્ર સેવં બળી ગયાં,

મુજ પોપચાનાં પડ બધાં પીંગળી ગયાં ;

બોયાં ઘણાં, રોયાં ઘણાં,

ચક્ષુ વિણ બોયાં ઘણાં,

તે આજ નવનેણે બધાય મળી ગયાં !

સંકાર જે ન લારાય તે તુજ મૂઠી એકજ દે ભરી,

ઓ નાથ ! તારે આંગણે હું નાથસર-જીવું ફરી !

૯

કુલ ખલક સાથે ખેલતી,
કંઠકિ સૂમિ હઠસેલતી,
વધતી વધી
સ્વર્ગે ચઢી

આ રેલ આવી રેલતી :

તુજ સ્વર્ગની કૂચી રહી મુજ અંતરે;
શોધ્યું નહીં તે આજ મળ્યું મુજને ખરે :
તુજ ખારણે અથડ્યો અહિં,
કૂટ્યું અંતર મુજ તહિં,

માંડિયો કૂચી નીકળી રેલે તરે !

આ રેલ વિશ્વ ડુળાડતી મુજને મૂકે તુજ ખારણે :
ઓ નાથ ! દ્વાર ઉઘાઠ તારાં ! ધાર તારે ધારણે !

માટીનું મૂલ

(ચકાવલિ છંદ)*

ઓ જગનાથ !
પાંખ વિનાનો માનવ હું તો
સંધ્યાશું રમવાને જાઉં ;
તારલડાશું ભરવા ખાથ ;
ને વીંજળીનો ખાંધવ સૂતો
તે ગગડાટ જગવવા ચાહું :
પણ કંઈ ગાઉં,

તે પહેલાં પછડાય અવાજ, ને ત્યાં ધૂળ ભરે સુજ હાથ.— ૧

* આ છંદ નવો રચ્યો છે. સર્વેયા એકત્રીશા અને ચોપાછતા
ખંડોના સવિવેક મિશ્રણથી વાણીને ચંચળ ગતિ આપનારો આ
નવીન છંદ બન્યો છે.

“રે રણવીર !

કેલાં કૂતરાં તો લય પામી

હાર્યો સમજી ભાગી જાય;

પણ જો કેસરો ઉન્નતશીર !

ભાંચ પડ્યો ઉછળે કરો નામી,

તોડે કે છોડે નિજ કાય ;

ધન્ય ગણાય !

કાયર જીવતો મૂંઝો જાણ, રણશૂરો મરણે રણધીર.

૨

“આવો શૂર !

હરિનો મારગ છે શૂરાનો,

કવિની એ વાણી છે સત્ય ;

બહાર પડે લક્ષને રણતૂર !

નહિ પાવેને ચંદ્રશે પાનો,

શૂરા કેરો અનેરી ગત્ય :

વીરતાનૃત્ય

વીર રંગેરંગ નાચી રહે ; હરિ જીતવા ઝૂકાવો પૂર ? ”— ૩

આ શા ખોલ !

જાંડા વ્યોમતણાં પડ ચીરી

આવે આથડતા અહિં આમ,

કરવા કંઈ માટીનું તોલ ;

હોય ફકીરી, હોય અમીરી,

પણ શૂરા મૂકે નહિ મામ :

ઊર, ધર હામ !

પડવું તે ચઢવાને ફરી, હરિ સંખાવે હાથ અમોલ.—

“શું તું જોય ?

ઓ માટીના માનવ ! તારી

માટીમાં છે હરિનું હેમ ;

તું જેવો સદ્ભાગી કોય ?

ખોળી જો તુજ દીપ સમારી

એની રજ ચળકે છે કેમ :

મેળવ એમ,

ને એ માટીને કર શુદ્ધ, પછી બધો હરિહેમજ સોદ્ધ.”—

વારંવાર

એમ સુણ્યું છે કે હંરિધામે

પૂગવા પહેલાં આવે પૂલ,

તે છે કઠણ ઉતરવો પારં;

દાનવ ઊભા ઠામે ઠામે

તે માગે માટીનું મૂલ:

ન પડે ભૂલ,

એવો મંત્ર શિખાડો કાંઈ, કરીએ નિર્ભય પૂલ પસાર!—

“લે એ મંત્ર !

એ માટી ફેડીને ઊડા

અંદર ઉતર્યો જા તું ઠેઠ ;

કર ત્યાં સાચી શોધ સ્વતંત્ર !

માટીમાં રસ પૂરતો રૂડા

જહશે ત્યાં પછી ફૂપ વચેટ,

તેની હેઠ

કુંચી એક જણાશે પડી, લઈ તે ખોલી દે ઉચ્ચંત્ર !

“સુણ એ ગાન :

લાવ, અહિં તું તારી સાથે,
જે માગે બીજો નંહિ કોઈ;
સાંભળ, જે સુણતો નંહિ કોન;
આપ, જડે નહિ જે તુંજ હાથે,
લે, સઘળું જે દીધું ખોઈ;
ને રહે ભોઈ :

જા તું પૂલ વટાવી પાર, દઈ એવું માટીનું દાન !

“જીતવા હાર !

ખડકો ખેડ નિરાશા કેરા
જ્યાં તક પાકે પુણ્યઅનાંજ;
અંધ છતાં પણુજો અંધાર;
હુખમાં ઠોક જીવનની ડેરા,
મરણે બાંધ જીવનની પાંજ;
જાવા કાજ,

દે એવું માટીનું મૂલ, ને નિર્ભય કર પૂલ પસાર !

“ના કર ચંતે !
 વિશ્વ વસે તુજ કીકીમહિં જો,
 સૌમાં તું પોતે દેખાય,
 એવો બને તુજ દૃષ્ટિ અનંતઃ
 પથ્થર એક હલાવે અહિં તો
 આકાશે તારો ખસી જાયઃ
 વધુ શું આશું ?

જો તું પૂછ વંદાવી પાર, જો હરિધામે અમરવસંત !” — ૧૦

*

*

*

ઓ જગનાથ !
 પાંખ વિનાનો માનવ હું તો
 આજ ઉપાશું રમેવા બઉં ;
 રાત મથ્યો તારલડા સાથ ;
 ને નલવનનો સિંહ જે સૂતો
 તે દિનનાથ જગવવા આહું ;
 ને કંઈ ગાઉં

છેડી મુજ હેયાના તાર, મુજ અંગુલિ ચાલે તુજ હાથ ! ૧૧

માનવચિંતા

(રાગ માલ)

પ્રભુ બેઠા છે સ્વર્ગને ખારણે,
 આ જગત ચાલ્યું જાયઃ
 જગત પાંસડું ચાલ્યું જાય,
 જગત નિર્ભય ચાલ્યું જાય રે. પ્રભુ— (ધ્રુવ)

અણુમાખ્યાં છે તેજ જગતનાં,
 અણુવીધ્યા અંધાર ;
 કોટિ કોટિ રવિ વ્યોમ તપે પણ
 કોઈ ન પામે પાર રે.—પ્રભુ ૧

ભરપ્રહ્લાંડતાણા સાગરમાં
 ચાલે ભરતી ઝોટ;
 પ્રભુ બેઠા છે સુકાને, ઝો માનવ !
 તારે ફિઠર શી મોટ રે?—પ્રભુ ૨

શૂન્ય વિશે બીજ વાવ્યાં જોણે,

પ્રેમે ઉછેર્યા પૂર;

ચોગમ તરુ આ ઝલી રહ્યાં, તે શું

દૃષ્ટિથી રહે દૂર રે?—પ્રભુ૦

૩

શૂન્ય હતું ત્યાં એક બન્યું ને

એકના થાય અનેક;

સર્વ ગણિત શમ્યું એકમમાં તે

એકતણાજ વિવેક રે.—પ્રભુ૦

૪

દિનદિન દિનકર ઉગશે ને

વહેશે કરુણાના ઘોઘ :

તું શું ઉઠાળશે, માનવી ! તું તો

કર્મે બંધાયો જોધ રે!—પ્રભુ૦

૫

ગાલી શકે રવિ સાથ સદા તો

ક્યાં છે તિમિરના વાસ ?

નાની તુજ પગલીઓ પાછળ પડતાં

પામે તિમિરનો ત્રાસ રે—પ્રભુ૦

૬

હગમગ પગ તુજ ડાલતો ને

હગહગ ઠોકર ખાય :

પળપળ તારી પાંખડી પકડે

અભુની અંગુલિ ત્યાંય રે !—અભુ૦

૭

સષિસિંધુને કાંઠે ગળડતા

રેતીના કણ, એ ભાઈ !

અભુ ખેઠા જગ ભેગવે, તું ચે

ખેલ એ સાગર નાહી રે !—અભુ૦

૮

ત્રિકાલ

(ગરબી)*

મીઠી મીઠી બોલે, વસંત ઉર લોલે,

હો ઝૂમે આશાના મહોર ;

રાતું રાતું ખીલે, પ્રભાત રંગ ઝીલે,

તે લાગે આંખા ને ઘોર :

રંગ હોઠે વસે રે લોલ !

૧

કાચલ ડાળે ડાળે ટહુકી રહે બિનાળે,

હો નાચે પ્રીતિના મોર ;

તપી તપી તાપે બપોર તેજ વ્યાપે,

તેમ ચળકે આંખલડી ચોર :

પ્રભા મુખકે હસે રે લોલ !

૨

* આ ગરબી નવી રચી છે.

પાન ખરે ઝૂંકે, હિમંત વાયુ ફૂંકે,
 હો ફૂટે સ્મૃતિના બંકોર;
 ભૂરી ભૂરી સાંઝે સરોજ દિલ દાંઝે,
 ત્યાં પડઘા પાડે ઉરશેર :

દિશા ડુળતી દિસે રે લોલ ! ૩

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨	૮	ઉધાર	ઉધારા
૬	૫	ભમિયે	ભમીએ
૧૪	૮	કરિયે	કરોએ
૪૦	૯	મુણિયે	મુણીએ
૫૮	૧	અલહારી	અલિહારી
૫૮	૧૨	રહ્યા	રહ્યા
૭૮	૨	દોધો	દોધો
૭૮	૯	ઉછળો ઉછળો	ઉછળો ઉછળી
૮૩	૧૧-૧૨	વીરંગના	વીરંગના
૮૬	૧૫	ના	ના,
૧૩૪	૩	દરિયાસાગર	એા દરિયાસાગર
૧૪૬	૧૧	ખ્હાડે	ખ્હાડે
૧૭૫	૧૧	તે તળી	તોતળી

અરદેશર ફરામજી ખુબરદારનાં છપાયલાં પુસ્તકો

ગુજરાતીમાં:

૧. કાવ્યરસિકા	કિંમત રૂ. ૧-૮-૦
૨. વિદ્યાસિકા	,, રૂ. ૧-૮-૦
૩. પ્રકાશિકા	,, રૂ. ૧-૪-૦
૪. મલખારીનાં કાવ્યરત્નો (તંત્રી લેખે)	,,	રૂ. ૩-૦-૦	
૫. ભારતનો ટંકાર....	,, રૂ. ૦-૧૨-૦	
૬. સંદેશિકા	,, રૂ. ૧-૦-૦

અંગ્રેજીમાં:

1. The Silken Tassel (અંગ્રેજી સંગીતકાવ્યો)
કિંમત રૂ. ૨-૮-૦

૧૬૬૧૬

Some Opinions
on
"The Silken Tassel"

LYRICS AND SONGS,

BY

Ardeshir F. Khabardar

Introduction by

Dr. James H. Cousins, the Irish Poet

"After reading your English book of poems, I feel a desire to know you more truly through your vernacular writings. I feel you have the gift of poetry which must naturally reveal itself in all its freedom and grace in your mother tongue, and I do not wonder that your books have attained distinction in Gujarati Literature."

—*Dr. Rabindranath Tagore.*

"Considering the mastery of technique and language that he displays in this volume of English verse, one can well understand that his poetic expression in his native tongue must be very fluent indeed. His diction is as pure as his flow of ideas is unfailing. The dainty hyperbole of the love lyrics, and the high level of spiritual realization in the volume give it a charm distinctly its own."

—*The Aberdeen Daily Journal.*
(Scotland.)

"The metrical variety and freedom of the poems, the beautiful thoughts they express, and the deep reflection which underlies their graceful and musical beauty have moved me to admiration."

—*Mr. Harold Child,*
(the well-known English Critic.)

16618